ՆԵՐԿԱՅ

NERGA - PRESENTE

Հայրենի տուն եւ Հայրենիք, անցած ու գալիք բոլոր սերունդների հոգու ոսկէ կաղապարն են:

ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

-D HIS
BAHV
1966

"NERGA" (PRESENTE) • Año VI Nº. 63-64 • Agosto - Diciembre 1966

Cinturones

IMPERIAL

DE

AGOP PALAS

LARREA 389

3ER. PISO

T. E. 48-8533

BUENOS AIRES

DR. NICOLAS HERMES

CIRUGIA GENERAL

LUNES MIERCOLES Y VIERNES DE 16 A 19

AUSTRIA 1754
(ALT. SANTA FE 3000)

T. E. 82-3063

PEDIR HORA

Զ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 63-64 ՕԳՈՍՏՈՍ-ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1966

ՆԵՐԿԱ՛Յ

"NERGA" (PRESENTE!")
PERIODICO ARMENIO MENSUAL
Reg. Nacional de la Prop. Intelectual 782788 - 4-10-63

Año VI, Nos. 63-64 AGOSTO-DICIEMBRE 1966

DIRECTOR
V. BAHADRIAN
SARMIENTO 2615
T. E. 48 - 9645
BUENOS AIRES

Տարեկան Բաժանեգին
500 Արժանթին փ.

Արտասահման Տլ. 3

«ՆԵՐԿԱ՛Յ»

Ապրիլեան Հաստատութեան գաղափարներուն տարածման եւ ծրագիրներուն իրականացման սատարելու կոչուած հրատարակութիւն մը պիտի ըլլայ այս պարբերականը:

«Ներկա՛յ»ն պիտի ջանայ դառնալ համահայկական եղբայրութեան գաղափարին դրօշակակիրը: Պիտի ճգնի նահատակներուն խրախուսիչ, գօտեպնդող ներկայութիւնը զգալի դարձնել մեր հանապազօրեայ, անհատական թէ հաւաքական, մտածումներուն, աշխատանքներուն մէջ:

Պիտի ձգտի,

Որ անոնց ոգեղինացած ներկայութիւնը գերագոյն Խաղաղարարի, Հաշտարարի դերը կատարէ մեր փոթորկայոյզ իրականութենէն ներս.

Որ Անոնց մերթ գորովալի, մերթ ալ սաստալի անդրշիրիմեան հայեացքին առջեւ չքնանա՛ն, իրենց հունը փոխե՛ն, ներքին թշնամութիւնները, ատելութիւնները, ոխերն ու քէները, որպէսզի գայ թագաւորութիւնը Սիրոյ, Ներողամտութեան, Անյիշաչարութեան, եւ հնարաւոր դառնայ Անոնց Կտակին ամբողջական իրականացումը:

«Ներկա՛յ»ն պիտի ջանայ յուշարարի դեր մըն ալ ստանձնել: Առանց յոգնելու եւ ձանձրանալու մի՛շտ եւ ամէ՛ն առթիւ յիշեցընելու համար ընդհանուրին, որ բոլո՛րս, անխտիր բոլորս, մեծ թէ պզտիկ, հարուստ թէ աղքատ, ուսեալ թէ անուս, կուսակցական թէ անկուսակցական, կրօնական թէ աշխարհական, պատասխանատուութեան եւ աշխատանքի բաժին մը ունինք այն յարատեւ եւ ամենօրեայ պայքարին մէջ, զոր հարկադրաբար պիտի մղենք ի խնդիր մեր ազգային անհատականութեան պահպանման

եւ մեր դատին դրական լուծման: Որ այս պայքարին մէջ իւրաքանչիւրս պարտաւոր ենք մի՛չտ աւաջին գծին վրայ ներկա՛յ *գտնուելու:*

«Ներկա՛յ»ն *թէ իր ստանձնած աւանդութեան եւ թէ պարբերականի մը հրատարակութեան հետ կապուած նիւթական, բարոյական դժուարութիւններուն յրիւ դիմադրութիւնը ունի, ինչպէս նաեւ ծանօթ է «ղեկավար» նկատուող շրջանակներու մէջ տիրող այլամերժ, անհանդուրժող տրամադրութիւններուն. ամէն ինչէ դէմ են, որ իրենց անմիջական հակակշռին չ'ենթարկուիր:*

Այս բոլորով հանդերձ, կը հաւատանք խորապէս, որ ցեղին միլիոնաւոր նահատակները մեզի հետ են, որ մեր ժողովուրդին ամբողջութիւնը, եթէ նոյնիսկ պարագաներու բերումով մէկ մասը վերապահ կը մնայ եւ չի կրնար իր հարազատ զգացումները դրսեւորել, կը մտածէ կը տրամադրէ մեզի պէս եւ ուշ կամ կանուխ անպայման պիտի ստեղծուի համահայկական եղբայրութիւնը, *որուն չնորհիւ ամիւռքը պիտի տոկայ, պիտի զարգանայ, եւ բոլորիս նուիրումին եւ հաւատաւոր աշխատանքին միջոցաւ, պիտի արժանանայ* Մեծ Վերադարձի *օրը դիմաւորելու:*

«Ներկա՛յ»ն հրապարակ եկաւ 1961 Յունիսին. ա՛յս յանձնարարութիւններով, ա՛յս հաստատումներով եւ անխորտակելի ա՛յս հաւատով:

Այսօ՛ր, երբ «Ներկա՛յ»ն կը գտնուի հանգրուանի մը վերջաւորութեան. եւ նորի մը սկիզբը, իր յանձնարարութիւնները կը մնան նոյնը՝ ջանք ու ճիգ չխնայել, առաւելագոյն չափով սատարելու համար Նահատակներու կտակին իրականացման:

Դժբախտաբար, սփիւռքի «ղեկավար» շրջանակներու մտայնութիւններուն մէջ հիմնական բարեփոխութիւններ հաստատելու գոհունակութիւնը այսօր ալ չունինք: Զանգուածները ըրին իրենց պարտականութիւնը, Յիսնամեակին առթիւ ոտքի կանգնելով եւ միջազգային հանրային կարծիքը ճնշման ենթարկելով:

Հայրենիքի մտաւորականութիւնը, իշխանութիւնները եւ ժողովուրդը եւս, որոնք հասկնալի պատճառներով տասնամեակներով վերապահ կը մնային, հսկայ պոռթկումով իրենց ցաւն ու սուգը դրսեւորեցին Յիսնամեակին:

Այս մասամբ բացասական – «ղեկավար»ներու մտայնութեանց բարեփոխման դանդաղ ընթացքը եւ դրական բազմաթիւ երեւոյթներ – զանգուածներու վերաճորոգուելու, թարմանալու եւ համահայկական միակամութիւն ստեղծելու հնարաւորութիւնը, Հայրենիքի մէջ ի յայտ եկած խրախուսիչ իրականութիւններ – Նահատակներու Յուշարձաններու կոթողում, Ապրիլ 24ը

պաշտօնական սուգի օր յայտարարելը, Սիփւռքի հայութեան հետ յարաբերութիւններու սերտացում եւայլն, կու գան մեզ մեր հաւատքին մէջ զօրացընելու եւ մեզ մղելու գաղափարական անզիջող, այլ դժուարին սպառիչ աշխատանքներու:

* * *

Մեր մօտ վեց տարուան աշխատանքներու ընթացքին, ունեցանք դառնութիւններու եւ յուսաբեկութիւններու պահեր: Մարդկային չարութենէն եւ նախանձէն ծնունդ առնող չկամութիւններն ու խափանարարութիւնները, եթէ ծնունդ տուին նման անցողական պահերու, միւս կողմէն պակաս չեղան նաեւ ընթերցող բարեկամներու բաջալերական, խորհրդանշական ազնիւ վերաբերումները, «ՆԵՐԿԱ՛Յ»ի հանդէպ վստահութեան, համակրանքի գողտրիկ, սրտառուչ խօսքեր, ակնարկներ, որոնք շատ դառնութիւններ մոռցնելու եւ մեր հաւատքը զօրացնելու բնոյթը ունեցան յաճախ:

Մեզի պարտադրուած դժուարութիւններն ու դառնութիւնները անտրտունջ կրեցինք, տարագրութեան պայմաններուն մէջ անխուսափելի ընկատելով զանոնք:

Գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար մեր գործը դժուարացնողներուն հանդէպ թշնամական զգացում չունինք բացարձակապէ՛ս: Որովհետեւ, անանախընթաց աղէտներէ փրկուողներն ու իրենց շառաւիղները եթէ իրարու հանդէպ ատելութիւն, թշնամութիւն սնուցանեն, մարդ կոչուելու իսկ արժանի չեն, մեր ըմբռնումին հակառակ:

Ափսոսանք մը ունինք, որ անցնող շրջանին մեր փափաքածին չափ չկրցանք սատարել իրականացումը հայահայկական մեծ տեսլականներու, որոնք կը պայմանաւորեն Սիփւռքի ապագան եւ Հայրենիքի ապահովութիւնը:

* * *

Այս թիւով կը փակենք «ՆԵՐԿԱ՛Յ»ի հրատարակութեան առաջին շրջանը:

Որոշ ժամանակ մը ինքնամփոփուելէ, հանգչելէ եւ պահեստի ուժ մթերելէ յետոյ, պիտի դառնանք հրապարակագրական շատ սիրելի մեր աշխատանքին: Մինչ այդ, շնորհակալութիւններ մեր բոլոր բարեկամներուն, որոնք բարոյապէս, նիւթապէս աջակցեցան մեզի, շնորհակալութիւններ՝ մեր մօտաւոր եւ հեռաւոր գործակիցներուն, մեր պաշտօնակիցներուն, որոնք թերթ փոխանակեցին եւ բոլոր այն հեղինակներուն, որոնք իրենց հեղինակութիւններէն մեզի ուղարկելու ազնուութիւնը ունեցան, շնորհակալութիւններ նոյնպէս մեր վճարող եւ նոյնիսկ չվճարող ընթերցող բարեկամներուն, որոնց կը յուսանք առիթ տալ դարմանելու իրենց սխալը:

Առայժմ՝ ցնոր գրութիւն

Յունուար 1967 Վ. Պ.

ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԵՏԵՒՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Այսօր այլեւս ոչ մէկ տարակոյս, որ Սիլվա Կապուտիկեանի ճառը, զոր նախորդ թիւով տուած էինք, վաւերական է, հաստատուած Սփիւռքի հակամարտ կուսակցութիւններու վկայութեամբ եւ Հայրենիքի լռութեամբ: Ոչ միայն վաւերական են սիրուած բանաստեղծուհիին դաղափարները, այլ եւ արտայայտութիւնն են բովանդակ հայութեան,– Հայրենիք–Սփիւռք,– մտերիմ զգացումներուն:

Եղած մեկնաբանութիւնները խորքին մէջ մեծ տարբերութիւններ չունին, իսկ հաստատական ոգիէ բխած սրտմտութիւնները բնական են: Սակայն դժբախտաբար, Կապուտիկեանի ելոյթը, համահայկական հիմնական չահերու տեսանկիւնէն դիտուած, քննարկութեան չենթարկուեցաւ եւ անկէ տրամաբանականօրէն բխող թելադրանքները նկատի չառնուեցան, եւ հայ կեանքին մէջ դրական հետք մը չմնաց:

Միտքի խոհերը, կամ սիրտի զգացումները արտայայտող խօսքերը, որքան ճիշտ կամ յուզիչ ըլլան, վերջ ի վերջոյ դատապարտուած են մոռցուելու, կորսուելու, եթէ անոնցմէ բխող թելադրանքները կեանքի մէջ դործադրուիլ չփորձուին, նոր մտայնութիւններու ստեղծման, նոր դործելակերպեր որդեդրման եւ ժամանակավրէպ բարքեր ու սովորոյթներ բարեփոխելու չծառայեն:

* * *

Կապուտիկեանի ելոյթին մէջ ուշադրաւ չատ հարցեր կան, կանդ պիտի առնենք մէկ քանիին վրայ, նախապէս հիմնական հաստատում մը ընելէ ետք:

Մեր համոզումով Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէն, Ապրիլ 24ը պետականօրէն նշելու որոշումին պիտի չդար, եթէ Սփիւռքի մէջ համահայկական ընոյթ չստանար Ապրիլ 24ը, մասնաւորապէս Յիսնամեակին նախորդող երկու–երեք տարիները: Սփիւռքի կեցուածքը այժ եւ քաջութիւն ներշնչեց Հայրենիքի ժողովուրդին, մտաւորականութեան եւ պետական դործիչներուն: Այս կէտը անհրաժեշտ է չմոռնալ:

* * *

Սիլվա Կապուտիկեանի ելոյթէն բխող դլխաւոր հարցերը հետեւեալներն են.–

Ա.– Հայաստանի ժողովուրդի սուգի եւ բողոքի ցոյցերը, ոմանք հակապետական ցոյց, Նացոնալիստական, հակառուսական տրամադրութիւններու արտայայտութիւն, Սովետական Միութիւնէն անջատուելու կոչ, նկատած են եւ այդպէս ալ հաղորդած են Մոսկուայի կեդրոնական կառավարութեան:

Բ.— «Հայաստանի մէջ կան ինֆորմատորներ, թէեւ քիչ, (ըստ Ս. Կ.ի) բայց ակռիւ տարրեր որոնց հիմնական գրաղմունքն է անդադարօրէն գրպարտագրեր հասցնել Մոսկուա, եւ որքան կարելի է ծուռ հայելու մէջ ներկայացնել իրողութիւնը»:

Գ.— Մոսկուայի մէջ «պատասխանատու անձինք, ընթացք են տալիս այդ գրպարտագրին»:

Դ.— Հայ ժողովուրդի անվերապահ ռուսասիրութիւնը աննպաստ անդրադարձում կ'ունենայ մեր ճակատագրին վրայ. «Դէ, ոչինչ, ինչ էլ լինի, հայերը հաւատարիմ են»...

Ե.— Հայաստանի, հայ ժողովուրդին ներկային, ապագային հետ աղերս ունեցող էական հարցերու շուրջ, Մոսկուայի կեդրոնական իշխանութեանց ուղղուած անհատական, կամ խմբական խնդրագրերը ոչ միայն նկատի չեն առնուիր, այլ «աւելի վատթարը, այդ նամակների հեղինակները ԵՆԹԱՐԿԸՒՄ ԵՆ ՏՈՑԺԻ»:

Այս հինգ կէտերու մէջ խտացուած երեւոյթները ո՛չ նորութիւններ են, ոչ ալ կեդրոնական իշխանութեան մը կողմէ որդեգրուած միջոցառումներ են, իրեն ենթակայ ազգի մը նկատմամբ: Ուր մեծ եւ փոքր կայ, կամ ուժեղ եւ տկար, փոխ-յարաբերութիւններու մէջ միշտ նման երեւոյթներ պիտի ըլլան, երանգաւորումներու տարբերութեամբ մը:

Այս աշխարհին հիմնական օրէնքներէն մէկն է. ամէն իշխանութիւն համակամէտ է անարդարութիւններ ընելու:

Մեր պարտականութիւնն է նման երեւոյթներու առջեւ ոչ սրտմտիլ, ոչ ալ տխրիլ, լալ, զանգատիլ կամ յուսալքուիլ, այլ ամենայն պայծառամտութեամբ խնդիրները դիմագրաւել, լրջութեամբ քննելով կացութիւնները եւ տրամաբանական լուծումներ որոնելով:

Տրուած պայմաններու մէջ ո՞րն է մեր՝ Սփիւռքի ընելիքը, որպէսզի Հայրենիքի եւ հոն ստեղծագործող, հայրենաշէն աշխատանքի լծուած ժողովուրդի ներկան եւ ապագան չվտանգուի, իր միլիոնաւոր նահատակները ապրուս առիթով իսկ, մեղադրուելով իբր հակառուս, իբր անջատողական:

Սրտասահմանը նկատի առնուելիք ուժի մը վերածելու արմատական միջոցը պիտի ըլլար Սփիւռքի մէջ Միջազգային Հայկական կեդրոնական Մարմնի մը ստեղծումը: Նման մարմին մը նոյնիսկ պիտի կարենար ուղղակի Մոսկուայի հետ խօսիլ եւ հայրենիքին եւ իր ժողովուրդէն պիտի խնայուէր դըժուարութիւններ եւ այլ անպատեհութիւններ:

Սակայն եթէ անմիջական կարելիութիւններ այսօր չկան տակաւին նման մարմնի մը ստեղծման համար, թէեւ ժողովուրդին դիտակցութեան մէջ այս խնդիրը բաւական մը հասունցած ըլլալու է արդէն, կը մնայ Ապրիլ 24ի տարեդարձերու նման շուրջ քիչ մը համակարգուիլն, միօրինակութիւն ստեղծել, սուգի եւ բողոքի արտայայտութիւններուն տալով համամարդկային նկարագիր:

Այսքան մը ընելու համար ընդհանուր տրամադրութիւններ եւ նախընթացներ ալ կան: Թէ մեր ժողովուրդը եւ թէ մեզի հիւրընկալութիւն ընծայող ժողովուրդները այս տեսակէտէն բաւական մը պատրաստ են: Մեզմէ պահանջուածը գիտակցական վերաբերմունք է եւ կազմակերպչական չնորհ: Առանց մանր մունր հաշիւներով նահատակներու օրը պղտիկցնելու, եւ խմաստը մը թաղնելու, համաժողովրդական մեծ չարժումներ ստեղծել, տպաւորելով թէ մեր զաւակները, թէ օտարները, թէ թուրքը եւ թէ ռուսը: Բացարձակ ճշմարտութիւնը, բացարձակ արդարութիւնը մեզի հետ է: Բացարձակ նուիրում, անանձնական նուիրում – եւ խմաստուն գործելակերպ մը որդեգրելով կը հասնինք արդիւնքներու, որոնց համար այլ կերպ ծախուած մեծամեծ գումարներն իսկ պիտի չյաջողէին ընել:

Անմիջական մեր ընելիքները կրնանք ամփոփել հետեւեալ կէտերու մէջ.

Ա) Ապրիլ 24ին խանութները փակելու, բանթող ընելու մասամբ որդեդրուած դրութիւնը ընդհանրացնել, Ֆանատայէն–Աւստրալիա Լոնտոնէն–Հարաւային Ափրիկէ եւ Միացեալ Նահանգներէն Արժանթին:

Բ) Դպրոցականներն ու համալսարանականները, զինուորական ծառայութեան ենթակայ երիտասարդները ,այդ օրը պարտականութենէ ազատ կացուցանել:

Գ) Ապրիլ 24ին կազմակերպել հրապարակային ձեռնարկներ, օտարներու մասնակցութիւնը ապահովելով եւ համամարդկային խղճմտանքը արթնցընելով: Մեր եկեղեցիներուն եւ սրահներուն մէջ եղածը բաւական չէ նման համաշխարհային եղելութեան մը ոգեկոչման առիթով:

Դ) Տարուան մէջ կիրակի կամ Շաբաթ օր մըն ալ յատկացնել ոգեկոչմանը հայոց աշխարհի հերոսներուն եւ հերոսուհիներուն, միշտ օտարներու մասնակցութեամբ եւ օտարներուն եւս մատչելի միջոցներով:

Այսքանը եթէ լուրջ եւ պատշաճ ձեւով կարենանք կազմակերպել, արդէն ապագայ նուաճումներու ճամբուն վրայ քայլ մը առած կ'ըլլանք եւ յարգանք կը պարտադրենք թէ բարեկամներուն եւ թէ թշնամիներուն:

«ՆԵՐԿԱ՛Յ»

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԸ

Նախորդ թիւով տուինք ընդհանուր ծանօթութիւններ Մեծ Հայրենասէրին կեանքին, իր ապրած ժամանակաշրջանին – տիրող մտայնութիւններու, պանդուածներու, նիւթական եւ բարոյական – իմացական թշուառ, անմխիթար վիճակի եւ վերանորոգչական հոյակապ եւ միաժամանակ ողբերգական ճիգի մասին, որու արդիւնքը թէեւ լինք չտեսաւ, սակայն յաջորդ սերունդներուն համար իր կեանքն ու գործը լուսաւոր փարոս մը հանդիսացաւ, ազդու կերպով սատարելով դասախարակչական, ընկերային, քաղաքական ծթռած մտայնութիւններու բարեփոխման եւ ազդային զարթօնքի մը ստեղծման:

Աբովեան հետեւելով ժամանակակիցներու օրինակին, սկսած է ոտանաւորներ գրել, օտար լեզուներէ թարգմանութիւններ ընել գրաբարով: Սակայն չուտով անդրադարձած է, որ հայ բազմութիւններուն, իր բառով «խալխ»ին անհասկնալի է գրաբարը: Ժողովուրդին մտաւոր, նիւթական վիճակը բարուքելու համար «խալխ»ին հետ պէտք էր խօսել իր հասկցած կոչտ ու անտաշ աշխարհաբարով, ծիծաղելի, տգէտ, անտաղանդ նկատուելու դիմով իսկ: Եւ մեծ վերանորոգիչը գրեց իր վէպերը, պատմուածքները, մանկական գրութիւնները, թատերգութիւնները, զուարճալիքները ու երգիծականները ժողովուրդի հասկնալի լեզուով, դիտնալով հանդերձ որ իր ժամանակակից գրոց-րոցները,– ընդհանրապէս կղերական դասէն,– զինք պիտի արհամարհեն, ծաղրեն եւ իր գործերուն տպագրութիւնը անկարելի պիտի դարձնեն: Այս տեսակէտէն յատկանշական է, որ իր մէկ մանկավարժական ձեռնարկը՝ Նախաշաւիղ կրթութեան, թէեւ բազմաթիւ ղժուարութիւններէ եւ ձգձգումներէ յետոյ կը հրատարակուի, սակայն հրապարակ չի հանուիր... Ուղեւորութիւն դէպի Անիի աւերակները ուսաերէն աշխատութեան մէջ այս մասին Աբովեան պատուիրեամբ կը գրէ·

«Նախաշաւիղ կրթութեան»ը նոյնիսկ տպագրուած է, բայց տասը տարի է, առանց գործածուելու անօգուտ ընկած է··· դիրքը բաց չեն թողնում, հէնց միայն նրա համար, որ դա գրուած է հասարակ ժողովուրդին՝ ընդհանուրին հասկնալի լեզուով···»:

Տոգորուած ժողովուրդին ծառայելու անդիմադրելի ներքին անդոհով, Աբովեան արտադրեց գրական գործեր, նուաղագոյն յոյսն իսկ չունենալով պանոնք տպագրուած տեսնելու: Իր կենսագիրներէն Հրանդ Մուրատեան, Աբովեանին նուիրուած մենագրութեան մէջ կը նչէ· «Հարուստ եւ բազմակողմանի է Աբովեանի թողած գրական ժառանգութիւնը: Աբովեանը գրել է գրական բոլոր ժանրերով, լինքն իսկ հանդիսանալով հիմնադիրը մի չարք ժանրերի»: Ըստ Մուրատեանի «Նա է ստեղծողը բառին իսկական իմաստով, հայ գեղարուեստական արձակի՝ պատմուածքի, նուվելի, ակնարկի, խրատական առակաձեւ գրոյցի, մեծածաւալ վէպի, այդ թուում մանկավարժական վէպի: ··· Աբովեանի ժառանգութեան մի ուշագրաւ բաժինին կազմում նրա գիտական–մանկավարժական աշխատութիւնները՝ դասագրքեր, պատմական,

կենցաղագիտական, լեզուագիտական ուսումնասիրութիւնները, ինչպէս նաեւ «նրա ուսումնասիրութիւնները քրդագիտութեան ասպարէզում», կը նչէ նոյն կենսագիրը:

Իր գլուխ-գործոց վէպը՝ «Վէրք Հայաստանի, ողբ հայրենասէրի»ն որ գրուած է 1840ին, հրատարակուեցաւ շուրջ երկու տասնամեակ՝ 1858ին՝ իսկ իր մահէն ճիշտ տասը տարի յետոյ, սակայն վէպը ձեռագիր վիճակի մէջ ձեռքէ ձեռք անցած է, հասնելով մինչեւ Դորպատի հայ ուսանողներուն, անոնց մէջ բռնկեցնելով հայրենասիրութեան կրակը:

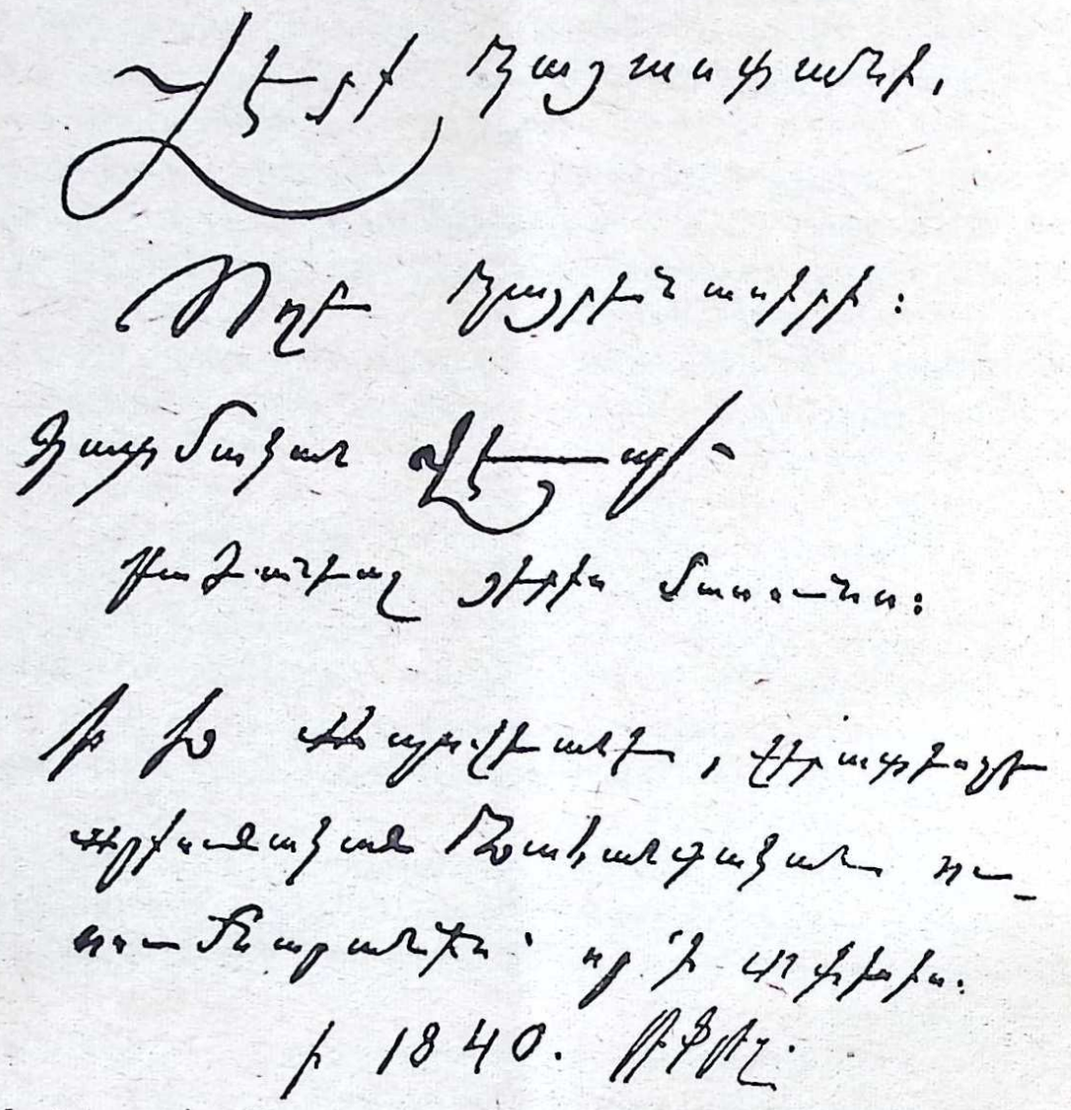

«Վէրք Հայաստանի» վէպին ձեռագրութիւնը, Արովեանի ձեռքով գրուած

Իր մեւս գործերէն յիշենք «Պատմութիւն Տիգրանի» մանկավարժական վէպը, «Խաղաղութիւն Մանկանց» կատակը, «Ֆէոդորա, կամ որդիական սէր» մէկ գործողութեամբ թատերգութիւն, «Պարապ վախտի խաղալիք» առակներու հաւաքածոյ մը, «Տեսական եւ գործնական բերականութիւն ռուսաց վասն հայոց», «Հազարփնջէն» երգիծական գրութիւնը եւ այլ յօդուածներ, որոնց մէջ կը յիշուին. «Համառօտ ակնարկ հայերի մասին», «Ի վերայ հայրենասիրութեան», «Մէկ երկու խօսք էլ հայոց վերայ», «Ակնարկ Թիֆլիսում ապրող հայերի կեանքի մասին», «Քրդեր», «Եզիդիներ» եւ այլ բանասիրական աշխատանքներ եւ թարգմանութիւններ:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆՑ

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ» ՍԱՆ ՓԱՒԼՈՅԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Սան Փաւլոյի Համալսարանի Հայագիտութեան Ամպիոնի նախաձեռնութեամբ, Դիտութեանց եւ Գրականութեանց Ֆակուլտատը, գործակցութեամբ Հայագիտութեան Ամպիոնին եւ Պրազիլ–Արմենիա Միութեան, Հոկտեմբեր 24–27, կազմակերպեց «Հայ Մշակոյթի Շաբաթ»ը, Իմաստասիրութեան եւ Բազմարուեստից (Բոլիթէքնիք) դպրոցի դահլիճներուն մէջ։

Հայ մշակոյթին նուիրուած շաբաթը իր համեմատութիւններով առաջին ձեռնարկը եղաւ Լատին Ամերիկայի մէջ, լաւագոյն տուրքը հայ ժողովուրդի երկհազարամեայ մշակոյթի եւ այդ մշակոյթի ծաւալին ու ծանօթացումին լաւագոյն միջոցը օտար մշակութային շրջանակներէ ու կրթական բարձրագոյն հաստատութիւններէ ներս։

Հայ Դատով հետաքրքրուող հայ գործիչները պէտք են գիտնալ, ընդմիշտ, թէ առանց հայ ժողովուրդի մշակոյթին ծաւալման նպաստող միջազգային տարողութեամբ բարձր որակի նախապատրաստական աշխատանքին, իրենց ոտքերուն տակի հողը միշտ սակար պիտի մնայ։

Հայ Մշակոյթի Շաբաթին ծրագրին իրագործման իրենց մասնակցութիւնը բերին Սան Փաւլոյի Համալսարանի օտար ու հայ դասախօսներ, հայ համայնքէն մտաւորական երիտասարդներ եւ քաղաքի հեռատեսիլի կայաններէն մին, ինչպէս նաեւ 125 դունաւոր եւ միագոյն «Սլայտ»ներու ցուցադրութիւնը, որոնք ընկերացան կատարուած հինգ բանախօսութիւններուն եւ տպաւորեցին հայ ու օտար ունկնդիրները՝ «25 թիւզանդահայ կայսրներու եւ 8 կայսրուհիներու», «Հայ հին եւ միջնադարեան բժշկութեան», «Հայ հին եւ Միջնադարեան նաւտարապետութեան», «Հայ գրողներու արուեստին եւ Հայ Մանրանկարչութեան արուեստին» պատմադիտական ու հնագիտական բացատրութիւններով եւ հայ արուեստի նմոյշներուն ցուցադրութիւններով։

Առաջին օրուան յայտադիրը տեղի ունեցաւ Համալսարանի Իմաստասիրութեան դահլիճին մէջ, երեկոյեան ժամը 8,30–11։ Բացումը կատարեց Փրոֆ. Եւրիպիդէս Սիմոնէնս տէ Փաուլա, նախկին տնօրէն Իմաստասիրութեան Ֆակուլտատին եւ ներկայի տնօրէն Պատմադիտական Ընկերութեան եւ Պատմադիտական Հանդէսին ու պատասխանատու դասախօս Հին եւ Միջին դարու Արեւելեան ու Արեւմտեան քաղաքակրթութեան ամպիոնին, նիւթ ունենալով «Հայերու ազդեցութիւնը բիւզանդական կայսրութեան մէջ»։ Արեւելագէտ յարգոյ բանախօսը վերջաւորութեան իօսքը ուղղեց հայ ունկնդիրներուն, ի միջի այլոց ըսելով. «Դուք, հայերդ, ժառանգորդները երեք հազար-

ամեայ անցեալով ու մշակոյթով հարուստ եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ քաղաքակրթութեան պատնէշ հանդիսացող ժողովուրդի մը, մոռնալու չէք ձեր պապերուն լեզուն, դիմադրելով մեծ երկիրներու մէջ տեղի ունեցող օտարացուցիչ հոսանքներուն դէմ, եւ հետամուտ ըլլալով որ ձեր զաւակները, իրենց երիտասարդական տարիքին, հետեւին հայ լեզուի եւ հայ մշակոյթի բարձրադոյն ուսումներուն:

Ցայտագրին երկրորդ մասին բանախօսն էր Տոքթ. Աւետիս Գարապաշեան, տէր եւ տնօրէն քաղաքիս «Արարատ Լեռ» հայկական հիւանդանոցին եւ նախագահ Պրազիլ–Արմենիա Ընկերութեան, նիւթ ունենալով՝ «Հայ բժշկութիւնը հին եւ միջին դարերուն»: Սկսելով հեթանոսական շրջանէն, մէկ ժամուան տեւողութեան ընթացքին բանախօսը ներկայացուց հայ բժշկական դիտութեան եւ արուեստին զարգացման եղանակներն ու դարաշրջանները, մինչեւ միջին դարու վերջաւորութիւնը, պարզելով համառօտ ձեւով բժշկութեան մասին այլեւայլ ըմբռնումները հայոց մօտ, իբր դիտութիւն եւ իբր արուեստ, բժշկական դարմանումի եւ դեղերու պատրաստութեան նախնական ու դիտական թէքնիքը, եւ ներկայացնելով բժշկութեան երկու գլխաւոր դէմքերը, Մխիթար Հերացին եւ Ամիրտովլաթ Ամասիացին: Յարգելի բանախօսը, իր նիւթին առընչութեամբ, չահեկան տեղեկութիւններ տուաւ Երեւանի Մատենադարանի մէջ գտնուած հայ բժշկական ձեռագիրներու մասին, օգտուելով ամիս մը առաջ դէպի Հայաստան կատարած իր ճամբորդութենէն:

Երկրորդ օրուան (25 Հոկտեմբեր) յայտագիրը տեղի ունեցաւ Սան Փաւլոյի համալսարանի Բազմարուեստից (Բոլիթէքնիք) դպրոցի սրահին մէջ: Բանախօսեց Ճոն Գասպար Ճանիկեան, աշակերտ Հայագիտական Ամպիոնին, նիւթ ունենալով «Հայ հին եւ միջնադարեան ճարտարապետութիւնը»: Ներկաները, բանախօսութեան ունկնդրութեան զուգընթաց, Ուրարտական շրջանէն սկսելով եւ ժամանակագրական կարգով պաստառի վրայ Սլայտներու ցուցադրութեամբ տեսան հայ ճարտարապետութեան կառուցումներէն նմոյշներ, հայ ճարտարապետութեան ոճը բնորոշող գիծերն ու ձեւերը եւ հայ ճարտարապետութեան սեփական դիւտը կազմող այն «Մոթիֆները», որոնք հետագային անցան միջազգային ընդհանուր ճարտարապետութեան մէջ, յաճախ աղաւաղուած վերագրումներով, իբր «գոթական կամ արաբական ոճեր»: Ներկաները յաջորդաբար տեսան, յարակից բացատրութիւններով հայկական լեռնաշխարհի նախապատմական մենհիրները, Ուրարտական կոթողները, Գառնիի տաճարի աւերակները եւ իր վերակազմուած մոտելը, քրիստոնէական շրջանի առաջին հայ եկեղեցիները, Էջմիածնի եկեղեցին, որ Ե. դարու երկրորդ կէսէն յետոյ կ'ունենայ հայ ճարտարապետութեան առաջին դմբեթին կառուցումը, Տէկորի ու Երերուքի եկեղեցիները, եւայլն: Հայ ճարտարապետութեան պսակը կազմող Զուարթնոց եկեղեցին, Աղթամարի հրաշալիքները, Հաղբատի, Սանահինի եւ Տաթեւի կառոյցախումբերը, Գեղարդի խումբը իր ժայռափոր եկեղեցիներով ու դամբաններով, Անիի կառուցումները, իր

յատկանշական եկեղեցիներով ու պարիսպներով:

Բանախօսը ներկայացուց նաեւ հայ ճարտարապետութեան կառուցումներու մասերէն դլուխները, վերաբերող Սիւնի տեսակներու դործածութեան, խոյեակներու ձեւերու, կամարներու, դամբարանային կառուցումներու, խաչքարերու: Հայ ճարտարապետութիւնը ներկայացուց իրրեւ դերազանցապէս «Քարի ճարտարապետութիւն» եւ նմոյշներ ցուցադրեց հայ Քարահատութեան արհեստէն, որով քարի հայ վարպետները անոր տուին ժանեակի նրբաձեւեր եւ դայն հասցուցին արուեստի դործի: Ճարտարապետ բանախօսը ծանրացաւ հայ ճարտարապետութեան դիւտը կազմող աղեղախուրձին վրայ (օժիվ), որ հետագային հիմը կազմեց Արեւմուտքի դոթական ոճին: Աղեղախուրձերը, ընդհանուր ճարտարապետութեան մէջ, պատմականօրէն առաջին անդամ երեւցան Հայաստանի մէջ, Հոռոմոսի եւ Հաղբատի եկեղեցիներուն կառուցումներուն մէջ (Թ. եւ Ժ. դարերուն) եւ Հայաստան աւելի քան արիւր տարուան տարբերութեամբ կանխեց Արեւմուտքը (օժիվային) կառուցումներու մէջ: Իրականութիւն, որ դիտնականօրէն ընդունուած է Արեւմտեան ճարտարագէտ ու արուեստագէտ հեղինակներու կողմէ: Պայտաձեւ կամարը, որ արուեստի պատմութեան մէջ անճշտօրէն կ'որակուի որպէս «արապեսք», իրր դիւտը արաբական ճարտարապետութեան, մինչ այս կամարին ձեւերը կը սկսին երեւիլ Հայաստանի մէջ Դ. դարէն իսկ սկսելով, Արաբները պատմութեան բեմին երեւցան Է. դարու կէսէն յետոյ, եւ դուրկ պատմական անցեալէ ու մշակոյթի կարելիութեան հասան իրենց երեւումէն մօտաւոր 200 տարի յետոյ:

Բանախօսը համառօտ ձեւով խօսեցաւ միջնադարեան երեք հայ ճարտարապետներու մասին՝ Օհան ճարտարապետի, հեղինակ Զուարթնոցի տաճարին, Մանուէլ ճարտարապետի, հեղինակ Աղթամարի կառուցումներուն եւ բազմաթիւ եկեղեցիներու, պալատներու ու բերդերու, եւ Տրդատ ճարտարապետի, որ հեղինակ ըլլալէ բացի եկեղեցական ու քաղաքացիական շինութիւններու, հեղինակն է Անիի ղլխաւոր կառուցումներուն, եւ որուն համբաւը ելլելով Հայաստանի սահմանները, կը կանչուի Բիւզանդիոնի կայսրէն, վերակառուցանելու համար Ս. Սոֆիայի երկրաշարժէ երկրորդ անդամ կործանած դմբէթը, եւ հայ ճարտարապետին վերաշինած դմբէթն է, որ մինչեւ օրս կը մնայ կանգուն: Պարադայ մըն է, որ ցոյց կու տայ հայ ճարտարապետութեան թէքնիքին դերազանցութիւնը:

Հուսկ, մասնաւոր քարտէնի մը ցուցադրութեան օդնութեամբ, պատրաստուած Հայագիտութեան Ամպլոնի Փրոֆ. Եսայի Օ. Գոուղեանէ, բանախօսը ներկաներուն ցոյց տուաւ հայ ճարտարապետութեան աղդեցութեան դէպի արտասահման տարածման ուղեգիծը – դէպի Արեւմուտք, դէպի Կովկաս եւ դէպի յունական կղզիները:

Հայ Մշակոյթի Շաբաթի երրորդ օրուան (26 Հոկտեմբեր) յայտագիրը կատարուեցաւ հետաքրքիր գործօղութեամբ, նուիրուած «Հայ ժողովուրդի նշանաւոր դաւակներ»ուն: Շնորհիւ Օր. Օլկա Պուրճազեանի, Սան Փաւլոյի

հեռատեսիլի կայաններէն մին (թիւ երկուքը) իր դիշերային ժամէն քսանը-հինգ վայրկեան տեւողութեամբ պահը ձրիաբար տրամադրեց ի նպաստ Հայ Մշակոյթի ծաւալին կատարուելիք յայտագրին:

Կարճ ժամանակամիջոցին ներած չափով հեռատեսիլի վրայէն անցաւ նշանակալից տեսարան մը, երբ յայտագրին վարողը, Փրոֆ. Եսայի Օհաննէս Գուրգեան, եռին ունենալով Հայաստանի դունաւոր քարտէսը (Հայաստանը ըստ «աշխարհացոյցի», Երեւան), հեռատեսիլի պաստառին վրայ պարզեց Հայ Մշակոյթի հիմնադրին՝ Մեսրոպ-Մաշտոցի պատկերը իր այբուբենի տախտակով (Երեւանի մատենադարանի խորաքանդակը), որուն յաջորդեց երկրորդ մաս մը, Միջազգային Քաղաքակրթութեան, Ցառաջդիմութեան, Գիտութեան, Արուեստի եւ Սփիւռի այլեւայլ մարզերու մէջ պատուոյ դիրքեր դրաւող եւ ախոյեան հանդիսացող հայ ժողովուրդի «Փառքի Զաւակներ»ուն ներկայացումը:

Այս երկրորդ մասին չատ յաջող դերակատարները եղան Համալսարանի Հայագիտութեան Ամպիոնի աշակերտներէն ու աշակերտուհիներէն ութը հոդի (երեքը հայ եւ հինգը օտար), որոնք առաջնորդութեամբ իրենց դասախօսին, յաջորդաբար երեւցան հեռատեսիլին առջեւ եւ փորթուկէզ լեզուով խօսեցան երեսունըերեք հայ նշանաւոր դէմքերու մասին, միաժամանակ հեռատեսիլէն ցոյց տալով իւրաքանչիւրին նկարները եւ արուեստի գործերը (վերջինները նկարիչներու պարագային):

Հեռատեսիլի վրայ երեւցան, յաջորդաբար Աստղանաւորդներու թիւ մէկ բժիշկը՝ Նորայր Սիսակեան, Աստղագիտութեան Աստղը՝ Վիկթոր Համբարձումեան, Ճառագայթ Թագաւորը՝ Տիգրան Պետրոսեան, Միկ սաւառնակի հնարիչ-ճարտարապետ՝ Արտեմ Միկոյեան, Ծերութեան դէմ պայքարողը՝ Բժշկուհի Անա Ասլան, Հայ երաժշտութեան մոգը՝ Արամ Խաչատուրեան, Հայաստանի սոխակը՝ Գոհար Գասպարեան, որ այդ օրերուն Սան Փաւլօ կը դըտնուէր, հինգ երկրամասերու սիրտերը յուզող երգիչը՝ Շարլ Ազնաւուր, ծովի անգերազանցելի նկարիչը՝ Յովհ. Այվազովսքի, Մոգ խմբավարը՝ Հերպերթ Ֆոն Գարայեան, յաւերժական երիտասարդ նկարիչը՝ Մարտիրոս Սարեան, եւ այսպէս հետզհետէ Ռուբէն Մամուլեան, Ուիլեըմ Սարոյեան, Ճորճ Մարտիկեան, Արփաքսադ Սեդրակեան, Իկոր Տէր-Յովհաննէսեան, Բաղրամեան, Կուտերեան, Գալուստ Կիւլպէնկեան, «Մարդը որ առանձին ըրաւ, ինչ որ չկրցան ընել ազգերը», եւայլն...:

Հայ Մշակոյթի չորրորդ օրուան (27 Հոկտեմբեր), եւ վերջին օրուան յայտագիրը, բաղկացած երկու բանախօսութիւններէ, հայ դորգի արուեստին եւ Հայ Մանրանկարչութեան արուեստի նուիրուած, տեղի ունեցաւ Իմաստասիրութեան Ֆակուլտատի դահլիճին մէջ, երեկոյեան ժամը 8,30-11: Հանդիսութեան կը նախագահէր համալսարանի նախկին տնօրէն Փրոֆ. Եւրիպիդէս Սիմոէնս տէ Փաուլա, իր երկու կողմերուն ունենալով Հայագիտութեան Ամպիոնի դասախօսը՝ Փրոֆ. Եսայի Օհաննէս Գուրգեան, Պր. Օշին Մոստիչեան,

Տոքթ. Աւետիս Գարապաշեան, նախագահ Պրայըլ-Արմենիա Ընկերութեան, եւ Փրոֆ. Պորիս Շնայտէրման, Արեւելեան լեզուներու բաժնէն Ռուս Ամպիոնի դասախօսը: Ներկայ էին հայ գաղութէն երիտասարդներ, համալսարանի աշակերտներ եւ համալսարանի փրոֆէսորներ:

Առաջին բանախօսը եղաւ Պր. Օշին Մաստիչեան, աշակերտ Հայագիտութեան Ամպիոնին, նիւթ ունենալով «Հայ գորգերու արուեստը»: Սրահը ըստացած էր թանգարանային երեւոյթ, ցուցադրութիւններովը հայկական հին գորգերու եւ ամիս մը առաջ Հայաստանէն բերուած գորգերու, ինչպէս նաեւ հայկական ձեռագիրներու եւ մանրանկարներու:

Հաճելի շրջապատի մը մէջ երիտասարդ բանախօսը, զաւակ կեսարացի ընտանիքի, որուն համար գորգի առեւտուրը ընտանեկան աւանդութիւն է, շատ հմտօրէն ու հաճելի ձեւով խօսեցաւ նախ Արեւելեան գորգերու ընդհանուր գաղափարին, աշխատանքի ձեւերուն եւ զայն արտադրող ազգերուն ու կեդրոններու մասին, եւ յետոյ անցաւ հայկական գորգերու պատմական ծագումին, յատկանիշներուն, միւս արեւելեան գորգերէն ունեցած յատկանշական տարբերակներուն եւ գորգի արտադրիչ պատմական ու ներկայի կեդրոններու մասին: Մասնաւոր շահեկանութիւն արթնցուց պարագան այն օտար վայրերուն,– Պարսկաստան, Կովկաս, Ղարաբաղ, Ատրպէյճան, Թուրքեստան, Լեհաստան եւ Թրանսիլվանիա,– ուր յաճախ այդ երկիրներուն մէջ արտադրուած գորգերը եղած են գործեր հայ արհեստաւորներու, որոնք բռնագաղթի կամ այլ ձեւերով հաստատուած են այդ կողմերը, կամ օտարներու կողմէ ստացած են մասնաւոր ապսպրանքներ, արտադրելու գորգեր համաձայն արքայական պահանջներու կամ յատուկ թելադրանքներու, ինչպէս է պարագան «Լեհական Գորգ» կոչուածներուն:

Փակման բանախօսութիւնը կատարեց Հայագիտութեան Ամպիոնին դասախօս Փրոֆ. Եսայի Օհաննէս Գուլեան «Հայ Մանրանկարչութեան Արուեստը» նիւթին շուրջ: Յետ վեր հանելու մանրանկարչութեան գրաւած տեղը եւ բերած նպաստը Հայ Մշակոյթի ամբողջութեան մէջ, ծանրացաւ հայ ձեռագիրներուն վրայ, որպէս աղբիւրը եւ զարգացման դաշտը մանրանկարչական արուեստին եւ այդ արուեստին պահպանողը ու մեզի հասցնողը: Մինչ հայ մշակոյթի ԵՐԵՒԵԼԻ մասին 99 առ հարիւրը (ճարտարապետութիւն, արձանագործութիւն, որմնանկարչութիւն, եւ մանր արհեստներու գործեր) աւելի քան երկհազարամեայ քանդիչ պատերազմներու ընթացքին թիրախ դարձան անմիջական հարուածումի, հրկիզումի, կողոպուտի եւ իսպառ ոչնչացումի, մանրանկարչութեան արուեստի գործերը, պահպանուած ձեռագիրներու եւ լեռնային քարայրներու եւ գետնափոր անտես վայրերու մէջ, աւելի բախտաւոր եղան եւ քսանըհինգ առ հարիւր տոկոսով հասան մեր ձեռքը:

Բանախօսը անդրադարձաւ հայ մանրանկարչութեան արուեստի սկըզբնաւորման եւ զարգացման շրջաններու մասին, Արեւելեան Հայաստանի եւ Կիլիկեան մանրանկարչութեան գլխաւոր դպրոցներու մասին, մեզի ծանօթ

մանրանկարչութեան արուեստի գլխաւոր դէմքերու մասին, ինչպէս նաեւ մեր ձեռքը հասած մանրանկարչական հնագոյն գործին, մանրանկարչութեան արուեստի թէքնիքի (գոյներու եւ գործիքներու) մասին: Նոյն ուղղութեամբ խօսեցաւ ձեռագիրներու պատրաստութեան, դրչութեան արուեստին, հնութեան հարցին եւ անոնց նիւթական ու բարոյական արժէքի մասին:

Շեչտեց թէ ներկայիս մեր ձեռքը գտնուող չուրջ քսանըհինգ հազար ձեռագիրներ կը կազմեն հայ մշակոյթի մեծագոյն գանձարանը, ուր բացի հայ դրական ու գիտական մշակոյթէն, պահուած կը մնայ մանրանկարչութեան արուեստի ամբողջական պահեստը, թէ նիւթական ու բարոյական ինչ զոհողութիւններով գլուխ հանուած են այդ ձեռագիր հատորները ճրագի լոյսի տակ, յաճախ կտոր մը հացով ու պուտ մը ջուրով, ցուրտին ու խոնաւին, լեռներու անմատչելի կողերուն կառուցուած փոքր խցիկներու եւ ժայռերու մէջին քարայրներու մէջ եւ նեղ պայմաններու տակ, մինչ հայ ժողովուրդի զաւակներուն մէկ մասը իր կեանքին գնով մատաղաթներուն վրայ կը դրէր մեր պատմութիւնը, քիչ անդին լեռներուն ստորոտը եւ հայ քաղաքներու պարիսպներուն տակ հայ ժողովուրդի զաւակներուն միւս մասը, հայ զինուորները կը կռուէին երկիրը արշաւող բարբարոս հորդաներուն դէմ: Եւ այս պարագան, պատերազմները, կը գրաւեն Հայոց Պատմութեան ինննսուն առ հարիւրը, եւ հազիւ տասը առ հարիւրը կը մնայ խաղաղ ապրումի ու բարգաւաճումի ու մտային եւ հոգեկան մշակոյթի համար:

Այս պայմաններու տակ է, որ գրուեցան մեր մշակոյթը յաւերժացնող ձեռագիր մատեանները, գրուեցան ապագայ եկողներուն համար, իբրեւ սքանչելի պահեստ հայ ժողովուրդին, որ չմեռնի ան հազարամեայ պատերազմներու ընթացքին:

Մեր մշակոյթի վաստակաւոր ձեռագիր-մատեաններու հեղինակները գիտակից էին զոհողութիւններուն, որ արժեցին իրենց գործերը, իրենց յիշատարաններուն մէջ «Յանձնարարականներ» կտակեցին եկող սերունդներուն. որ «խնամքով վարուին ձեռագիրներուն հետ, բռնեն լաթով, չթերթատեն անմաքուր ձեռքերով եւ ոչ թքոտ մատներով, հեռու պահեն մոմի կաթիլներէ, խոնաւ տեղերէ, չթողուն գերի իյնալ, եւ իյնալու պարագային փրկանաւորեն զանոնք», եւայլն: Այս յանձնարարականները գրող մատները փոշիացած են արդէն, բայց իրենց գիրը կը շարունակէ յանձնարարել մեզ իրենց կտակին պործադրութիւնը:

Դժուար թէ գտնուի ուրիշ ժողովուրդ, որ նման պաշտամունք ունենայ իր ձեռագիրներուն հանդէպ: Նման պարագաներու տակ կրցած ըլլայ արտադրել այնքան որքան արտադրած է այս ժողովուրդը: Եթէ հայ մանրանկարչութեան արուեստի մեր ձեռքը գտնուած լաւագոյնները չեն հասնիր մինչ Արեւմտեան երկիրներու (Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Անգլիոյ) կատարելագոյններուն, պէտք է նկատի ունենալ որ վերջիններս արտադրուեցան կայսերական փայլուն օրերու մէջ, խաղաղ բարգաւաճման տակ ապրող ար-

ուեստապէտներու եւ թագաւորներու հովանաւորութեամբ ապրուած երջանիկ պայմաններու տակ, իսկ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ հայ ժողովուրդի ապրած եւ հակառնեայ պայմաններու տակ արտադրուած մշակոյթի եւ արուեստի գործերը մարդկային կամքի հրաշք են:

Վաթսուն դունաւոր Սլայտներ ուեղի տալաւորիչ եւ ուեղի հաճելի դարձնուցին հայ գորգերու եւ հայ մանրանկարչութեան արուեստի չուրջ կատարուած զոյդ բանախօսութիւնները:

Յետ բանախօսութեան, Հայ Մշակոյթի Շաբաթին, որպէս վակման յիշատակ, Տօքթ. Ուեթիս Գարապաչեան, Պրազիլ-Ամմենիա Ընկերութեան կողմէ «Արծաթէ Յուշատախտակ» մը նուիրեց հանդիսութիւններուն նախագահ եւ գործօն մասնակից Փրոֆ. Եւրիպիդէս Սիմոէնս ած Փաուլայի, որպէս յաւադոյն օտար արեւելագէտը բովանդակ Պրազիլի եւ բովանդակ Լատին Ամերիկայի մէջ, եւ որպէս գնահատանքի յոյց, հայ մշակոյթին ծաւալման ի նպաստ իր կատարած աշխատանքներուն եւ հովանաւորութեան:

Փրոֆ. Եւրիպիդէս, իր շնորհակալութեան խօսքը յայտնելէ յետոյ եղած արտայայտութեան, մի առ մի շնորհաւորեց Հայ Մշակոյթի Շաբաթի յայտարարին իրենց մասնակցութիւնը բերող բանախօսներուն, Պրազիլ-Ամմենիա Ընկերութեան, եւ ի մասնաւորի շնորհաւորեց Համալսարանի Հայագիտական Ամպիոնին այս ձեռնարկը, եւ խօսքը ուղղելով ներկաներուն ըսաւ.- «կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ այս ձեռնարկը եւ լաւագոյն պատիւ մը Հայ Մշակոյթին ընծայուած: Ցոյց արուեցաւ թէ, չատ են հայ մշակոյթի դանձերը, որոնցմէ չատերը կը չարունակեն անծանօթ մնալ քաղաքակիրթ աշխարհի մեծամասնութեան, դիտական ու հանրային չրջանակներուն, եւ թէ սոյն ձեռնարկը պէտք է պարբերաբար կրկնուի, որպէսզի ըստ արժանւոյն ճանչցուի հայ ժողովուրդին հնադարեան մշակոյթը»:

10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԳՋՈՒՀԻ ԳՈՀԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԷԼԷՈՆԱՐԱ ՈՍԿԱՆԵԱՆ ՍԱՆ ՓԱՒԼՈՅԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Օգտուելով «Հայրենիքի Սոխակ» Գոհար Գասպարեանի Սան Փաւլօ ներկայութենէն, Համալսարանի Հայագիտութեան Ամպիոնի դասախօսը Փրոֆ. Եսայի Օհաննէս Գուրղեան, տեսակցութիւն ունենալով Գոհարի հետ, փափաք յայտնեց հանդիպում մը կազմակերպելու Իմաստասիրութեան Ֆակուլտատի ոչ միայն հայ, այլ եւ բոլոր ուսանողութեան հետ: Գոհար սիրով հաւանեցաւ եւ յայտնեց որ նաեւ իր ալ փափաքը պիտի ըլլար: Հակառակ ուսանողներու համար դժուարին օրեր ըլլալուն (տարեվերջի քննութիւններու չրջան) կարելի եղաւ օրը գտնել եւ լուրը քալեց արագօրէն:

Նոյեմբեր 10ի երեկոյեան, ժամը 8,30ին, ինքնաշարժներու խմբակով մը

Գոհար եւ Էլէոնարա առաջնորդուեցան Սան Փաւլոյէն շուրջ քսան քիլոմեդր հեռաւորութեան վրայ կառուցուող «Համալսարանական Քաղաք»ը, ուր համալսարանականներու յատկացուած մասնաւոր սրահի մուտքին կը սպասէր համալսարանի նախկին տնօրէնը Փրոֆ. Եւրիպիդէս Սիմոէնս ան փառւլա իր տիկնոջ հետ եւ սրահը լեցուած էր հինգ հարիւրէ աւելի համալսարանական ուսանողներով, որոնք ծափահարութիւններով ընդունեցին հիւրերը:

Ուսանողութեան կողմէ, ակադեմական ներկայացուցչէն յետոյ խօսք առաւ Փրոֆ. Եւրիպիդէս եւ ներկայացնելով հիւրերը, ըսաւ.— «Պատիւ կը վգանք այս գիշեր մեր մէջ ունենալու հայ ժողովուրդի սոխակ եւ միջազգային համբաւի տէր չնորհալի երգչուհի Գոհար Գասպարեան եւ դաշնակահարուհի Էլէոնարա Ոսկանեան: Ասկէ չաբաթ մը առաջ, Հայագիտական Ամպիոնը կազմակերպեց Հայ Մշակոյթի Շաբաթը եւ ներկայիս չատ յարմարօրէն նոյն ամպիոնը մեզի կը հրամցնէ մշակութային վայելքի ուրիշ երեկոյ մը, այս անգամ՝ գեղարուեստական, իրրեւ չարունակութիւն նախորդին: Մեզի՝ օտարներուս համար, ասոնք բարեդէպ առիթներ են ծանօթանալու համար Արեւելեան ժողովուրդներու մշակոյթի հարստութիւններուն: Այսօր պիտի վայելենք հայ փոլքլորի արուեստի յայտագիր մը, որ չնորհալի արուեստագիտուհիներ՝ Գոհար Գասպարեան եւ Էլէոնարա Ոսկանեան, պիտի հրամցնեն մեզի»:

Բեմ եկաւ Փրոֆ. Գոռւզեան եւ յայտնեց ուսանողութեան, թէ ինք պատիւ կը զգար իր հայրենակից արուեստագիտուհիներու ներկայութենէն եւ հարկ չկար այդ մասին խօսք աւելցնելու, ինք պիտի ընկերանար յայտագրին գործադրութեան, փորթուկէզերէնով տալով հարկ եղած կարճ բացատրականները:

Մոգական լռութիւն մը իջաւ՝ սրահը ծայրէ ծայր լեցուցած ուսանողութեան վրայ, եւ առաջին անգամ ըլլալով, պրազիլական համալսարանին մէջ, իր հիմնարկութեան օրերէն, հայ երգը հնչեց Կոմիտասի չնորհով օծուն մեղեդիներով եւ մէկը միւսին ետեւէն, փոխն ի փոխ օտար երգերու, «Մլիծեւնակ»ը, Ալէմշահի «Իմ երգը» ելլելով հայ սոխակի բերնէն, անոյա սիրտէ սիրտ, երկարատեւ ծափեր խլելով խելայեղած ուսանողութենէն, որոնք իրենց ծափերուն չնորհիւ յաջողեցան քանի մը կտոր եւս ունկնդրել:

Յայտագրին վերջաւորութեան, Հայագիտութեան Ամպիոնի երկու աշակերտուհիները, երկու ծաղկեփունջեր նուիրեցին Գոհարի եւ Էլէոնարայի ու Փրոֆ. Գոռւզեան ծափերու տարափի տակ փակեց յայտագրին առաջին մասը, հետեւեալ կարճ խօսքով.— «Սիրելի ուսանողներ, լսեցինք իսկական սոխակը, բայց այս անգամ ոչ թէ բնութեան անտառներունը, այլ հեռաւոր Հայաստանի հայ ժողովուրդի սոխակը, այն ժողովուրդին, որուն այսօրուան հայրենիքը հազիւ թէ տեսանելի է քարտէսին վրայ, բայց կը չարունակէ մասնակցութիւնը բերել, դիտութեան եւ արուեստի իր արժանաւոր զաւակներով, որոնցմէ մին միջազգային երգչու-

հի Գոհար Գասպարեան եւ միւսը դաշնակահարուհի Էլէօնար Ոսկանեան, պատիւ ունինք մեր մէջ ունենալու: Շնորհակալութիւն բոլորին, ուսանողներ եւ փրոֆեսորներ, ձեր խանդավառ ընդունելութեան համար»:

Ուսանողները անակնկալած էին գեղարուեստական փոքր յայտագիր մը, դաշնակի, թաւ-ջութակի եւ թմբուկի ընկերակցութեամբ, ի պատիւ հիւրերուն կատարելով տեղական ֆոլքլորիկ երգերու ներկայացում մը:

Ուսանողութեան յատկացուած ժամանակամիջոցը լրացած ըլլալով հանդերձ, Գոհար եւ Էլէօնար սիրով ընդունեցին ներկայ գտնուիլ քօքթէյլի մը, որ հայագիտութեան ամպիոնին աշակերտները պատրաստած էին իրենց համար, եւ որ տեղի ունեցաւ մասնաւոր սրահի մը մէջ, ուր հարիւրէ աւելի աշակերտներ եւ աշակերտուհիներ, Փրոֆ. Եւրիպիդէսի եւ Փրոֆ. Գռուզեանի հետ բաժակ բարձրացուցին Գոհարի, Էլէօնարայի եւ Հայաստանի կենացը:

Փրոֆ. ԵՍԱՅԻ ՕՀԱՆՆԷՍ ԳՌՈՒԶԵԱՆ

Դասախօս Հայ Լեզուի եւ Գրականութեան
Սան Փաւլոյի Համալսարանի Հայագիտական Ամպիոնի

Պր. ՄԱՆՈՒԿ Կ. ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԵԱՆ

Օր. ՄԱՐԻԱ ԷԼԷՆԱ ՃԵՏՏԵՍ

Նշանուած

9 Դեկտեմբեր 1966 — Պ. Այրէս

Նշանադրութեան հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Տիարպէքիրեաններու շքեղ ապարանքին մէջ:

Այս բարեբաստիկ առիթով, «Ներկա՛յ»ի խմբագրութեան ջերմագին շընորհաւորութիւնները կը ներկայացնենք ազգային բարերարութիւնը ընտանեկան առաքինութեան վերածած Տիարպէքիրեան մեծանուն գերդաստանի բոլոր անդամներուն, մաղթելով որ շատ սիրելի ՄԱՆՈՒԿԸ եւս շարունակէ քալել գերդաստանին ազգաշէն եւ ազնիւ ճանապարհէն, արդարացնելով իր վըրայ դրուած յոյսերը:

ՏԱՌԵՐՈՒ ՀՐԱՇՔԸ

Աւելի քան երեսուն տարի առաջ, 1934ին, կը սկսէր տօնակատարուիլ Ոսկեդարուն մեր մեծ վարդապետներուն աքանչելի գործը, աւելի ճիշտ ըսած՝ ստեղծագործութիւնը:

Արդարեւ, այդ թուականին, Տօրէն Ա. Ամենայն Հայոց եղերաբախտ Հայրապետը, յաւուրկ կոնդակով մը կը հրահանգէր Սիւնեաց հայութեան մեծ չուքով տօնել Աստուածաչունչի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակը:

Թելադրելով այս տօնախմբութիւնը, նախանձայոյզ Հայրապետը չէր ուզեր անշուշտ սահմանափակուիլ Ս. Գրքի թարգմանութեան դուռ կրօնական վերակոչումին մէջ, որովհետեւ Ս. Գրքի թարգմանութիւնը ծնունդն էր անմեկնելի այն սիրոյն, զոր կը տածէին «Վսեմական» վարդապետները հանդէպ հայ մշակոյթի եւ ազգային ինքնուրոյնութեան, հանդէպ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ անկախութեան: Ու օտարութենէ հայացած Աստուածաչունչը հայ էր այնքան, որքան որ հայկական էր Աւարայրի մէջ թափուած վարդաններու արիւնը:

Թարգմանչաց տօնը ուրեմն կ'ընդգրկէ ամբողջ Ոսկեդարը, իր երկունքով եւ ազգային յուզականութեամբ: Իր բանաստեղծական թռիչքով եւ մարտական վոխորկումներով: Քաղցրաբարբոյ կրօնապաշտութեամբ եւ ռազմական ըմբոստութեամբ:

Իրապէս, Աստուածաչունչի հայերէն թարգմանութիւնը կ'ենթադրէ Գրքերու Գիւտը եւ կը յիշեցնէ Աւարայրի ճակատամարտը: Այս երեք, այսպէս րսենք ճակատամարտները սերմուած են Ոսկեդարու մէջ եւ իրարու չաղկապուած միեւնոյն դաղափարական ոգիով: Անկախութեան եւ անմահութեան միեւնոյն կենսաւիշով:

Ս Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի ճակատամարտը՝ ի խնդիր մտքի եւ մշակոյթի անկախութեան:

Թարգմանիչ վարդապետներու ճակատամարտը՝ ի խնդիր լեզուի ինքնուրոյնութեան:

Եւ վարդանանց ճակատամարտը՝ ի խնդիր քաղաքական ազատագրութեան:

Այսպէս, եթէ Ս. Թադէոս Բարդուղիմէոսի տօնը կ'ոգեկոչէ քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստան կամ Մայիս 28 կը խորհրդանշէ քաղաքական անկախութեան ձգտումը, Թարգմանչաց տօնը սակայն ի մի կը հաւաքէ մեր բոլոր իտէալական ձգտումներն ու լմացումները.— Մշակութային, կրօնական, լեզուի եւ բաղաբական անկախութեան:

Գրերու Գիւտը ոչ միայն հայութիւնը փրկեց ձուլման կամ կորստեան վտանգէն, այլ նաեւ օժտեց զայն իր լմացական կարողութիւնները չօշափելի

պարձնելու կարելիութեամբ, ինչ որ երաշխիքն է ժողովուրդի մը դոյատեւման: Սերունդներու աւանդապահ չարունակութեան: Ասոր հետ մէկտեղ Գրեբրու Գիւտը Հայաստանի պատուհանները բացաւ արեւմտեան քաղաքակրթութեան լոյսին առջեւ: Նուիրեալ աշակերտներ ճամբորդեցին Աթէնք, Պոլիս, Աղեքսանդրիա եւայլն: Հայաստան ողողուեցաւ յունական իմաստասիրութեան եւ արուեստի ստեղծագործութիւններով: Դպրոցներ բացուեցան եւ եկեղեցիներու մէջ քրիստոնէութեան դեղեցիկ սկզբունքները հայերէնով քարոզուեցան: Մէկ խօսքով Հայաստան պայծառացաւ, երիտասարդացաւ, հասյացաւ:

Այբուբենի սքանչելի երաժշտութիւնը խառնուեցաւ դարերու թռիչքին ու դարեր չարունակ պոռթկաց, բանաստեղծեց, կարկաչեց, լացաւ ու ապրեցաւ:

Մեսրոպեան տառերու հրաչքն էր ասիկա:

Եթէ չըլլար Ս. Մեսրոպի դիւտը, բնական է պիտի չըլլար հայերէն Աստուածաշունչը ու չատ հաւանաբար չմղուէր Աւարայրի հաւատամարտը:

Տրամաբանական է ուրեմն մտածել, որ իբրեւ պիտի ըլլար հայութիւնը, եթէ չըլլար Մեսրոպ: Բայց քանի որ եղաւ Մեսրոպ, նոյնպէս տրամաբանական է մտածել, որ անյաղթելի է հայութիւնը: Տակաւին՝ ոչ միայն տրամաբանական, այլ արդա՛ր է յայտարարելը, բաց ճակատով եւ անվարան, առանց դերակայութեան ղպացումի մեղքով ամբաստանուելու երկիւղը ունենալու եւ առանց ստորակայութենէ եկող նախանձէն կամ ապիկար յոխորտանքէն տարուած ըլլալու: Դարու մէջ ենք հիմա, որ ճակատագրականօրէն պարտաւորուած է մեծ ու պզտիկ ազգերու ներդաշնակութիւնը պահելու:

Ազգեր կամ երկիրներ, մեծ ու պզտիկ բանակներով, սեւ ու ճերմակ վարչապետներով եւ անմշակ կամ մշակուած սերունդներով: Եւ այս բոլորին մէջ, հայութիւնը զրահուած Ս. Մեսրոպով, Ս. Մեսրոպի թարգմանիչ աշակերտներով, որոնց հաստատած դիրքի, դրականութեան ու գաղափարի դինարանը կը մնայ մեր մեծագոյն վահանը:

Երբ կ'ըսենք մեծ ու պզտիկ ազգ, չենք հասկնար անշուշտ համրանքով քիչ կամ սահմանով լայն ժողովուրդներ: Մշակոյթն է ժողովուրդի մը մեծութեան կամ պզտիկութեան չափանիշը: Անպայման մեծ չէ աշխարհագրականօրէն տարածուն եւ ռազմականօրէն զօրեղ ժողովուրդ մը եւ ոչ ալ անպայման պզտիկ հակառակ պատկերը ունեցող ժողովուրդ մը: Ռազմականօրէն ահռելի ուժ էին, օրինակ, սելճուքները կամ մոնկոլները, բայց իրենց հիմնած կայսրութիւնը հով մըն էր միայն ու այսօր փոշի է պատմութեան մէջ: Ու հայութիւնը հասաւ քսաներորդ դարուն, որովհետեւ ունէր իր մշակոյթը: Մղած էր ու մղեց մշակոյթի պատերազմը քաղաքական ու զինուորական պարտութիւններ կրելէ յետոյ ու տեսնելէ եռք սեփական թագաւորութիւններու կործանումը: Այդ մշակոյթի պատերազմը յայտարարեց Մեսրոպ Մաշտոց, հիմնադիրը ըլլալով Այբուբենի թագաւորութեան, տեսակ մը միաց-

եալ եւ անկախ թագաւորութիւն, որուն չերմեռանդ սպասարկուները եղան թարգմանիչ վարդապետները եւ ապա հայ մշակոյթի յառաջիկայ գինակիրները, եւ որ անպարտելի մնաց դարեր շարունակ, հակառակ յաջորդական փլուզումներուն, հրկիզումներուն եւ ոչնչացումներուն ու բարձր պահեց մեր մշակոյթին թագը: Մեր հանճարը եւ հայկականութիւնը: Կործանեցաւ Մեծն Տիգրանի ռազմականօրէն զօրաւոր եւ հելլենական քաղաքակրթութեամբ յագեցած կայսրութիւնը, բայց Մեսրոպի թագաւորութիւնը մնաց անսասանելի: Կործանեցան նոյնպէս Արշակունեաց, Բագրատունիներու եւ Կիլիկեան հարստութիւնները, բայց անոնց փառքի ու պարտութեան օրերուն, միշտ ապրեցաւ հայ մշակոյթը: Թերեւս,— ոչ թերեւս,— աւերուեցան հայ ճարտարապետութեան սքանչելի կոթողները, թերեւս նուազեցաւ բանաստեղծութեան կարկաչը ու թերեւս մանրանկարչութիւնը կորսնցուց իր թափը, բայց երբեք չմարեցաւ մշակոյթի լոյսը ու հայ հանճարը ստեղծագործեց սուրի ու հուրի մէջ, արեան ու աւերակի մէջ:

Ժողովուրդի մը անմահութեան երաշխիքն է իր մշակոյթը:

Ոչ պատերազմները կրնան լուծել ազգի մը ճակատագիրը եւ ոչ ալ տարուած յաղթանակները չափանիշ են անոր մեծութեան: Աչխարհակրութիւնը կրնայ փոխուիլ, պատմութիւնը կրնայ յեղաշրջուիլ ու քաղաքակրթութիւն մը կրնայ կործանիլ, բայց մշակոյթ մը արիւնէն ու մոխիրէն անդին, կը մնայ որպէս անհալելի հարստութիւն, որպէս անմահելի տոկունութիւն: Տակաւին կէս դար առաջ, ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքի, Հիւսիսային Աֆրիկէի ու Եւրոպայի մէկ մասին իշխող Օսմանեան կայսրութիւնը այսօր կծկուած է հողի մը մէջ, որուն կէսը կամ քիչ մը պակաս հայկական է ու միւս կէսը··· բիւզանդական: Ո՞վ ըսաւ, որ մշակոյթ ու քաղաքակրթութիւն չունեցող թուրքը կրնայ տակաւին չկծկուիլ արբուելու աստիճան, եթէ ճակատագրական դաշտուրտմով մը բախտը ունենայ տեսնելու հայու չափ սպանդ ու հայու չափ կախաղան եւ կործանում:

Պատմութիւնը մէկ օրուան չէ եւ ոչ ալ մէկ տարուան կամ դարու: Կարելի է դիւանագիտութեամբ ու դիւային խաղերով երկիր պահել առեն մը: Կարելի է ղրամով դնել քաղաքակրթութիւն ու կառուցանել երաժշտանոց կամ աստղադիտարան, բայց կարելի չէ ունենալ երաժշտահան կամ աստղագէտ, եթէ ժողովուրդը չծնի զանոնք իր ծոցէն:

Միայն առաջինը ունեցող ժողովուրդ մը կրնայ անհետանալ օր մը քարտէսէն, բայց երկրորդը ունեցողը օր մը անպայման կ'ունենայ իր տաղանդները ուռճացնելու համապատասխան հող ու հարստութիւն կամ եթէ չունենայ, անպայման կ'ապրի ու կը տոկայ:

Սուրբ Մեսրոպ հնարեց մեր գիրերը: Հիմնադիրը եղաւ մեր գրականութեան ու գպրութեան: Եղաւ նախատարերքը ստեղծագործական մեր երկունքին ու հեւքին, Խորենացիի, Կորիւնի մատենագրական վաստակին, Վարդանանց յեղափոխական մարտնչումներուն ու տակաւին Նարեկեան դերմարդ-

կային աղօթքներուն, Շնորհալիի սրտառուչ չարականներուն եւ Սայաթ-Նովայի սիրերգներուն:

Ո՞ւր է կամ ի՞նչ է հապա մեր դիմադրականութիւնը Ոսկեղարէն սկսած մինչեւ մեր դարը: Ե. դարու քաղաքականապէս երկփեղկուած եւ ռազմականօրէն տկար Հայաստանը, յանկարծ հանճարային աշխուժութեամբ տաճեր կը հնարէր ու հիմը կը դնէր մշակութային անկախութեան եւ հայ դըպրութեան: Ու յետոյ պարսկացման հսկայ փոթորիկին կուրծք կու տար միայն ու միայն հայ տառերու փոխանցած ոգիով ու հաւատքով:

Առաւել կամ նուազ չափով նոյն պայմանները կը շարունակուին այսօր, բայց մեր լեզուն առաւել դեղեցկութեամբ կը շարունակէ իր թռիչքը:

Թարգմանչաց տօնի օրով, եկեղեցիներու ղօղանջին եւ դպրոցներու վերամուտի զանգակներու ձայնին մէջ, այդ թռիչքին թովչանքը կայ, դեղեցկութիւնն ու երազը:

Հալէպ ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ

ՍՏԱՑՈՒԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք հետեւեալ հրատարակութիւնները

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄՏԱՒՈՐ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, երկու առանձին հատորներ, որոնց մէջ կը տրուի հայ ժողովուրդի երկու հազար տարուան հոգեւոր-մշակութային պատմութիւնը: Հեղինակն է փրոֆ. Տոքթ. Առաքել Գ. Առաքելեան, տպագրութիւն՝ Հայպետհրատ, Երեւան, 1959–1964:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՆՐԱ ՆՈՒԱՃՈՂԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՈՒՄ, 1914–1918, հեղինակ՝ Երուանդ Ղ. Սարգիսեան, «Հայաստան» հրատարակչութիւն, Երեւան, 1964, հեղինակին կողմէ նուէր «Ներկա՛յ»ին:

ՃՊՐԱՆ ԽԱԼԻԼ ՃՊՐԱՆ, Լիբանանցի մեծատաղանդ փիլիսոփայ-բանաստեղծ եւ նկարիչ Ճպրան Խալիլ Ճպրանի կենսագրութիւնը, թարգմանական նմոյշներ իր գործերէն եւ վերարտադրութիւններ իր նկարներէն: Հեղինակ՝ Սիսակ Յ. Վարժապետեան, Պէյրութ, 1966

ԵՍ ԱՅԴ ՇՈՒՆՆ ԵՄ, հեղինակ՝ Պօղոս Սնապեան, տպարան Ատլաս, Պէյրութ, 1966:

ՅՈՒՇԱԳԻՐՔ, Հայ դրականութեան Բարեկամներու Միութեան հիմնադրութեան տասնամեակին նուիրուած, 1956–1966, Նիւ Եորք: Միութեան տասնամեայ գործունէութեան կ'անդրադառնան հայ մտաւորականները Հայրենիքէն եւ Սփիւռքէն, յաջողութեան եւ յարատեւութեան մաղթանքներ բանաձեւելով:

ԵՐՋԱՆԻԿ Տարեգիրք, 36րդ տարի, Բազարտա Թեւեանի, Իսթանպուլ, 1965:

ԲԺՇԿԱՊԵՏԸ (կատակերգութիւն երկու արար) հեղինակ՝ Գէորգ Սապճեան, տպարան Սեւան, Պէյրութ, 1966:

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ, դաստիարակչական պարբերագիր, թիւ 1, խմբագիր-հրատարակիչ՝ Վահրամ Սօֆեան, Ֆրէզնօ, Քալիֆոռնիա, 1966:

«ԱՐԱՔՍ» ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲԸ ԵՒ ԻՐ ԿՏՐԱԾ ՈՒՂԻՆ

«Հայ Երաժշտութեան Բարեկամներ» Ընկերակցութեան Սեպտեմբերին կազմակերպած բացատրական երեք դասախօսութիւններու առաջինին, Տիկ. Անթառամ Ահարոնեան անդրադարձած է «Արաքս» երգչախումբի եւ իր դեկավար երգահան ժան Ալմուխեանի մօտ տասնամեայ աշխատանքին, կարդալով սոյն գրութիւնը: «Ն.»

Սփիւռքահայութեան պատմութեան մէջ՝ Հայ Երաժշտութեան Բարեկամներու Ընկերակցութիւնը, իր «Արաքս» երգչախումբով անսովոր եղակի երեւոյթ մը կը հանդիսանայ:

Երբ 1957ի Սեպտեմբերին՝ վոքրաթիւ երիտասարդներու խումբ մը՝ նկատի առնելով հանդերձ բոլոր խոչընդոտները, որոնց բնականաբար ժամանակի ընթացքին պիտի հանդիպէին՝ չէին ընկրկեր Հայ կեդրոնի բեմէն երգչախումբի անդրանիկ համերգը հրամցնել հասարակութեան յիսուն հոգինոց կազմով մը, ուր աւելի էին թիւով օտար երգողները քան հայերը, չատեր խորհեցան թէ՝ երգչախումբ մը եւս ահա, որ կեանքի կը կոչուէր:

Սակայն չեղաւ երգչախումբ մը եւս, այլ եղաւ գաղութիս երգչախումբը, եւ ոչ միայն խմբերգային արուեստի գնահատելի մղակ մը, այլ իր հազիւ տասնամեայ յամառ ու յարատեւ գործունէութեամբ՝ ան դարձաւ իսկական ակութ մը հայրենակարօտ այս ափերուն վրայ, արժանի իր Արաքս անունին՝ մեր հինաւուրց մայր գետի խորհուրդին ու յիշատակին հաւատարիմ պահակն ու զինուորը:

Իտէալիզմը, բարեբախտաբար՝ բոլորովին չէ վերացած տակաւին նիւթապաշտ դարուս երիտասարդ սերունդներու հոգիէն: Միայն այսպէս ընդունելով կարելի է ըմբռնել այս երիտասարդներու ցուցաբերած զոհաբերութեան եւ անշահախնդրութեան ոգին: Այժմ՝ վաթսուն երկսեռ հայորդիներէ բաղկացած այս խումբը թէ՛ լինչ անփոխարինելի դեր կը խաղայ գաղութիս հայապահպանման դժուարին բնագաւառին մէջ գեղարուեստական իր վաստակէն զատ՝ այդ անվիճելի իրողութիւն է: Առաքելութիւն մըն են ստանձնած անոնք եւ բառեր չեն սոսկ զոր կը գործածենք: Գաղտնիք չէ թէ երգչախումբիս անդամներէն ոմանք ոչ միայն հայերէն չգիտէին կազմին մէջ ընդունուելու ժամանակ՝ այլ անտեղեակ ըլլալով մեր պատմութեան ու մշակոյթին՝ երկընտրանքի մէջ էին իրենց ազգութիւնը տրամաբանօրէն որոշելու հարցին մէջ: Ուրիշներ՝ թերահաւատ էին թէ հայկական երգչախումբ մը կրնայ նոյնանման այլազգի խումբերու հաւասարիլ, ալ լինչ խօսք բրոֆէսիոնալիզմի մասին, քանի այդպիսի յաւակնութիւն մը լինքնըստեան պարտադիր կը դարձնէ ձայնային եւ երաժշտական գիտելիքներու ուսուցումը ու դրծադրութիւնը, աղդակներ որոնք կիւրաքանչիւր մեր միջավայրին մէջ:

Իբր հայ եւ իբր արուեստը յարդող անձ՝ հրճուանքով եւ հպարտու-

թեամբ պէտք է նշենք թէ՝ «Արաքս» երգչախումբը ոչ միայն բրոֆէսիոնալ կազմ մըն է այսօր, այլ՝ հեչտօրէն կը մրցի Արժանթինի լաւագոյն խումբե-րուն հետ: Օտար-հանրածանօթ երաժշտագէտներ, բազմիցս այս ուղղու-թեամբ արտայայտուած են: Իսկ Մայր Հայրենիքի ակնառու երաժիշտներ, ինչպէս օրինակ՝ Արամ Տէր Ծովհաննիսեան, մեծատաղանդ ծերունազարդ արուեստագէտը՝ որուն օրով եւ չնորհիւ Երեւանի Պետական Երգեցիկ խում-բը իր գեղարուեստական դափրնակէտին հասաւ՝ լսելով «Արաքս» երգչա-խումբի կողմէ 1963ին ձայնագրուած Եկմալեանի պատարագը՝ յուզումնա-լից եւ պնահատանքի խօսքեր կ'ունենայ անոր մեկնաբանութեան եւ կատա-րումին մասին:

Խօսեցանք վաթսուն հոգիներու միասնութենէ ծնունդ առած հայկական օճախի մը մասին: Երբ վայրկեան մը մտածենք թէ այդ թուի վրայ պէտք է աւելցնել անոնց ամէն մէկի ընտանեկան պարագաներու եւ բարեկամական չրջանակի անդամներուն թիւը, նոր այն ատեն լրիւ գաղափար մը կ'ունենանք լրիւ-մնջիկ հայկականութեան ի չահ «Արաքս» երգչախումբի կողմէ տար-ուած մեծարժէք գործունէութեան մասին:

Առանց կարդապահութեան, որեւէ ծրագրուած աշխատանք ձախողելու ենթակայ է: «Արաքս» երգչախումբը, իր կազմակերպիչներն ու ղեկավարը այդպէս ալ հասկցած են առաջին օրէն իսկ: Տիսիպլինի դգացումը մարմին է առած խումբի ամէն-մէկ անդամի մէջ՝ ինչպէս ընկերական մաքուր յարա-բերութեանը եւ հանդէպ իրենց աշխատանքին տածած սիրոյ, բծախնդրու-թեան ու պատասխանատուութեան դգացումը: Մէկ անձ-մէկ հոգի ասաց-ուածքը կրնանք յայնօրէն օգտագործել այս երգչախումբի պարագային:

Ազգապահպանման արդիւնաւէտ ջանք երաժշտութեան գծով՝ լիովին կ'արդարացնէ Հայ Երաժշտութեան Բարեկամներու Ընկերակցութեան գո-յութիւնը, որը բայց եւ այնպէս իր գործունէութիւնը չի սահմանափակեր խմբերգային բնագաւառին՝ այլ իր համերգային ծրագիրներէն ներս տեղ կու-տայ նաեւ հայկական կամերային երաժշտութեան եւ մենակատարողներու: «Արաքս» երգչախումբի ինքնին արդէն լայն երգացանկը (չուրջ երկու հա-րիւր կտորներ) կ'ընդգրկէ միջազգային հեղինակներու ստեղծագործութիւն-ներէն պատկառելի թիւ մը, ինչպէս օրինակ՝ Պախ, Հանտէլ, Մոզարթ, Շու-ման, Շուպէրթէն եւայլն: Զմոռնանք նշել թէ երկրիս միակ երգչախումբն է որ ձայնարանութեան (ակուստիկ) օրէնքներուն պահանջին պատշաճեցուցած է իր վարժասրահը, իր անդամներէն մի քանիներու նիւթական զոհաբերու-թեան չնորհիւ:

Արդարացի պիտի չըլլար մի քանի խօսք չըսել Ժան Ալմուխեանի մասին, թէպէտ ան բոլորիս ծանօթ դէմք ըլլայ: Գուցէ եթէ իր համեստ խառնուած-քը չըլլար՝ Ալմուխեանը միջավայրիս մէջ նոյնքան ծանօթ ըլլար իբր երգա-հան (կոմպոզիտոր), որքան որ է իբր հմուտ խմբավար: Իր կոմպոզիտորա-կան տաղանդը ի յայտ կու գայ երաժշտական ստեղծագործութեան տարբեր

ժանրերու մէջ. դաշնամուրային՝ ինչպէս իր «Հայկական Սուիտ»ը (որ իր անդրանիկ գործերէն ըլլալով հանդերձ, Արամ Խաչատուրեանի կողմէ քաջալերական արտայայտութիւններու արժանացաւ 1957ին, երբ աշխարհահռչակ արուեստագէտը այստեղ կը գտնուէր), սոնատ կլարնէտի եւ դաշնամուրի համար, հնգեակ մը լարային քուարթէտի եւ կլարնէտի համար, երգեր, խմբերգներ, Երեւանի Հայ-Ֆիլարմոնիայի Սիմֆոնիկ նուագախումբի առաջարկով գրուած «Սիմֆոնիք Շարժումներ» եւայլն:

1962ին՝ Երեւանի մէջ երաժշտագէտ Յիցիլիա Բրուտեանի ջանքերուն շնորհիւ, լոյս տեսած «Հայրենարաղճ Հնչիւնները»ու Ա. եւ Բ.րդ հատորներու յառաջաբանին մէջ, ի միջի այլոց հետեւեալը կը կարդանք Ալմուխեանի մասին.— «... Ալմուխեանի երաժշտական ոճը ժամանակակից մօտեռն երաժըշտութեան ոճն է որը միահիւսւում է հայկական երգի ինտոնացիոն գարձուածքների հետ՝ ստեղծելով շատ ինքնատիպ ու հետաքրքրական գործեր... արժէքաւորն ու հետաքրքիրը Ալմուխեանի ստեղծագործութեան մէջ այն է, որ նա կարուած չէ ազգայինի ակունքներից, աշխատում է համատեղել ազգայինի ոգին, մեղեդիական, լարային ու ռիթմիկ առանձնայատկութիւնները ժամանակակից երաժշտութեան ռիթմիկ ու հարմոնիկ արտայայտչաճեւի թարմութեան ու հարստութեան հետ: Նա խելացի պրպտումներ է անում ազգային լեզուի թարմացման, ընդլայնման ասպարէզում»:

Իբր երաժշտական դաստիարակ եւ խմբավար՝ երգչախումբի եւ երգչախումբի անդամներուն ցուցաբերած կատարողական որակը ամենախօսուն փաստն է Ալմուխեանի արժանիքներուն՝ որոնք սակայն այնքան արդիւնաւէտ պիտի չըլլային, եթէ ան խումբի յարդանքը եւ սէրը չվայելէր եւ չընդունուէր իբր անառարկելի հեղինակութիւն: Ան երգչախումբի անդամներուն համար պարզապէս խմբավար մը չէ, այլ այդ մեծ ընտանիքի սիւնը ու առաջնորդը, որուն հայկական ոգիէն կը վարակուին ու կը հետեւին բոլորը անխտիր: Այլ կերպ ինչպէս բացատրել՝ որ Կիրակնօրեայ հանդիսատը կամ ղբօսանքը մոռնալով՝ խումբի անդամները կը վուելան լրենց վարձատեղին՝ լըսելու հայկական դրականութեան եւ պատմութեան մասին եւ մասնակցելու վիճաբանական ժողովներու, որոնց նիւթը՝ աւելորդ է նշել, միշտ ազդօգուտ հարցերու շուրջ կը դառնայ:

«Արաքս» երգչախումբի նոր համերգի մը ծանուցումը չէ որ մեզ այսօր այստեղ կը համախմբէ: Խմբերգային արուեստը հասարակութեան դեղարուեստական ճաշակը եւ երաժշտական հակումը զարգացնելու անմիջական եւ հաճելի միջոց մըն է: Բայց թէ ինչ երաժշտական վուլելիք կ'անցնի խմբերգ մը մինչեւ համերգի մը ծրագրին մէջ մտնելը՝ շատերուն համար անծանօթ ընթացք մըն է: Հայ Երաժշտութեան Բարեկամներու Ընկերակցութիւնը, դասախօսութիւններու շարք մը կազմակերպելու դեղեցիկ գաղափարը ունեցած է, «Երգչախումբը եւ յարակից հարցեր» հետաքրքրական նիւթին շուրջ: Երաժշտագէտ Ժան Ալմուխեանը ցուցական մասերուն մէջ «Արաքս» երգչա-

Պրն. Մանուկ Տիարպէքիրեանի եւ Օր. Մարիա Էլենա Գեստէսի
նշանադրութեան հանդիսութենէն երկու երջանիկ պահեր:
Երկրորդ նկարին մէջ՝ խօսեցեալները Տէր եւ Տիկին Սարգիս
Տիարպէքիրեաններու հետ:

Անի Համագործակցական Ընկերութեան առաջին տարելիցը նշուեցաւ անցեալ Հոկտեմբերին: Նկարին մէջ՝ Ընկերութեան Նախագահ Դր. Գէորգ Վարդապետեան տարեկան զեկուցումը կը կարդայ:

Ծանօթ մտաւորական Յ. Ծ. Սիրունի, իր եղբայրը Գրիգոր Ծօլօլեան (Ֆրանսայէն), Կոմիտասի աշակերտներէն Մ. Թումաեան, բանաստեղծուհի Մարօ Մարգարեան, եւայլ այցելուներ հայրենի հողին վրայ, երկու հարազատները 40 տարիներէ ի վեր զիրար տեսնելու առիթը չէին ունեցած:

Խարթումի (Սուտան-Ափրիկէ) Հայոց Ազգային Վարժարանի Աշակերտներու խմբանկարը

Աղեքսանդրիոյ (Եգիպտոս)
Ապրիլեան Յուշարձանը

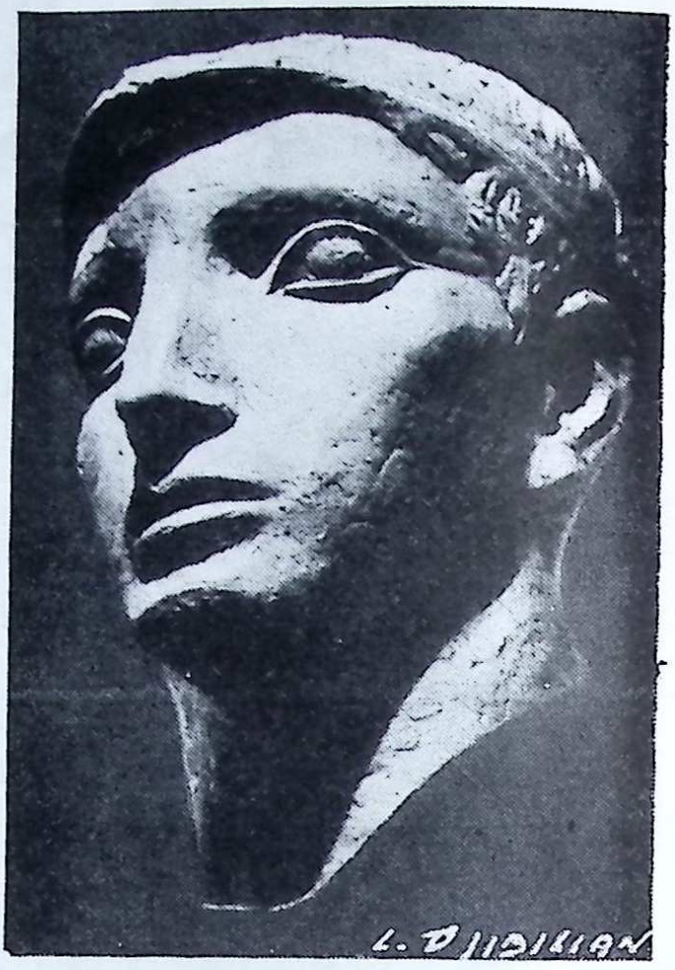

Արուեստագէտ Լազարօ Ճիպիլեան–Սիսլեանի ֆանդակներէն մմոյշ մը, նկարներու եւ ֆանդակներու ցուցադրութիւնը տեղի ունեցաւ անցեալ հոկտեմբերին

Յայտնի երգահան Յովհաննէս Ալան, (Ա. Մ. Նահանգներէն), որ 1965ին հայրենիք եւ Միջին Արեւելք Այցելեց:

ՏԻԿ. ԱՆԹԱՌԱՄ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԴՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Իբր երաժշտագէտ եւ ուսուցչապետ մեկնաբան–դաշնակահարուհի, արուեստագէտ տիկինը, ծանօթ է ոչ միայն Համայնքի եւ Ուրուկուայի մէջ, այլեւ Հայաստան, ուր դասախօսութիւններ եւ նուագահանդէսներ տուած է, տարիներ առաջ, երբ հայրենիքի մէջ մնաց չուրջ եօթը ամիսներ:

Անցնող տարեշրջանին տիկինը երկու բացատրական դասախօսութիւններ տուաւ Խրիմեան Կրթական Հիմնարկութեան դպրոցականներուն համար, Հոկտեմբեր 28ին եւ 31ին, խօսելով Հայկական ժողովրդական երաժշտական գործիքներ եւ Ա. Բաբաջանեանի դաշնամուրային դրիոն նիւթերուն մասին:

Նոյեմբեր 4ին, դասախօսեց Արսլանեան վարժարանի դահլիճին մէջ «Եբեւանի երաժշտական կեանքը» նիւթին չուրջ, երաժշտական ունկնդրութիւններ եւս տալով: Ձեռնարկը կազմակերպած էր Արժանթինահայ Մշակութային Հիմնարկութիւնը, որուն փոխ–նախագահ Փրոֆ. Պինայեան, ներկայացուց Տիկինն բանախօսը:

Նոյեմբեր 5ին, իբր մենակատար նուագեց մաէսթրօ Ռուտրիկէզ Ֆորէի ղեկավարութեամբ տեղի ունեցած համանուագին, որ Լինիերսի Սան Կայէթանօ սրահին մէջ ներկայացուց ժամանակակից մեծ իտալացի երգահան Ռոսինիի «Դաշնակի եւ նուագախումբի քոնչերթօ»ն:

1967 *տարուան ընթացքին, Տիկինը ծրագրած է շարունակել իր դասախօսութիւնները, հետեւեալ նիւթերու չուրջ.–*

1.– Սփիւռքահայ երաժշտական կեանքը:
2.– Հայկ. ժողովրդ. երաժշտական գործիքներ:
3.– Կոմիտասը իր ժամանակակիցներուն հետ:

խումբի ամբողջական կազմի մասնակցութեամբ՝ մանրամասնօրէն պիտի անդրադառնայ, այսօր՝ «Երգչախումբի ծագումը եւ պատմական ակնարկ, երգչախումբը կազմող ձայներու առանձնայատկութիւնները» նիւթին չուրջ:

Երկրորդ դասախօսութիւն՝ «Երգչախմբական ձայներու նկարագիրը եւ անոնց երանգաւորումը, արուեստագիտական միջոցներ»:

Իսկ երրորդ եւ վերջին դասախօսութեանն՝ «Ռիթմը, երգը եւ դանիկա ունկնդրելու կերպը», մեկնաբանութիւնը:

1966, Սեպտեմբեր, Պ. Այրէս

ԱՆԹԱՌԱՄ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԲԱՆ ԱՌՆՈՒՏ ԹՈՅԻՆՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Սեպտեմբերին սկիզբները Արժանթինի այցելեց համաշխարհային պատմութեան մասնագէտ Փրոֆ. Առնոլտ Թոյինպի, հրաւէրովը համալսարանական իշխանութիւններուն, եւ տուաւ շարք մը դասախօսութիւններ Պ. Այրէսի եւ այլ քաղաքներու մէջ: Ուրուկուայ ևս այցելեց Փրոֆ.ը, զինք դիմաւորելու համար, օդանաւակայան փութացած են հայ համայնքի եւ Հայ Համալսարանականներու Միութեան ներկայացուցիչները: Ընդառաջելով համալսարանականներու խնդրանքին, Փրոֆ.ը պատասխանած է կարգ հարցումներու, որոնք կը շօշափեն Մեծ Եղեռնը, Հայկական Դատը, հայ ժողովուրդի ապագան եւայլն: Թէեւ բոլորովին առարկայական չեն Փրոֆ.ին տեսակէտները եւ մասամբ խուսափողական, սակայն արժանի են խորհրդածութեան, իրր հայկական խնդիրները դուրսէ դիտող ներհուն պատմաբանի մը հարցերը տեսնելու եւ մեկնաբանելու կերպը:

Հայկական աւանդական ընկալեալ սովորութեամբ, Փրոֆ. Թոյինպի ևս դրուած է «Հայասէր»ներու կարգին, որովհետեւ ճիշտ չիսուն տարիներ առաջ, երբ հազիւ շուրջ 25ամեայ պատմաբան մըն էր, հաւանաբար ընդառաջելով անգլիական արտաքին նախարարութեան փափաքին, գրած է իր ծանօթ գրքոյկը՝ «Սարսափներ Հայաստանի մէջ»: Անգլիական դիւանագիտութեան համար կարեւոր էր նսեմացնել այն օրերուն Գերմանիան եւ անոր դաշնակիցը՝ Թուրքիան, ընդհանրապէս եւ մասնաւորապէս Միացեալ Նահանգներու հանրային կարծիքին առջեւ: Անգլիա պէտք ունէր միջազգային կարծիքի ընդունումին, Միացեալ Նահանգներու գինուորական աջակցութիւնը ապահովելու համար: Այսօր, չիսուն տարիներ յետոյ, բնական է փոխուած են ժողովուրդներու փոխ–յարաբերութիւնները, շահերու տարբեր դասաւորումներ, տարբեր պահանջներ կան, ասկէ՝ խուսափողական եւ չկամ վերաբերումներ անգլիացի մեծանուն գիտնականին եւ չիսնամեակին առթիւ արտայայտուիլ չուզելը, կամ չարտօնելը իր գիրքին վերահրատարակութիւնը:

Ամենայն դէպս շահեկանութիւնէ զուրկ չեն իր տեսակէտները, զոյն թարգմանաբար կը ներկայացնենք հայ ընթերցողներուն, ԱՐՄԵՆԻԱ օրաթերթին սպաներէն կիսամեայ յաւելուածին մէջ հրատարակած հետեւեալով:

Յանուն Ուրուկուայի հայ համայնքին բարեգալուստ մաղթելէ յետոյ, Հայ Համալսարանականները կը հարցնեն Փրոֆ.ին.

— Ո՞րն է ձեր կարծիքը չիսնամեակ մը յետոյ, «վայրագութիւններ Հայաստանի մէջ» ձեր գիրքով վաւերագրուած դէպքերու մասին:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Տեսակէտս նոյն է, ղէպքերուն մեծամասնութեան մասին արտայայտուած են Թուրքիոյ մէջ գործող ամերիկացի միսիոնարները: Տպաւորութիւնս ալ նոյն է, թուրք բնակչութիւնը չէ որ կը փափաքէր ջարդել հա–

յերը, այլ Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն Կոմիտէի (Իթթիհատ) կառավարութիւնը: Յաճախ մարդիկը մարդկային են իրարու հետ, սակայն կառավարութիւնները անմարդկային են:

ՀԱՐՑ.— Կ'արտօնէ՞ք ձեր գիրքին նոր տպագրութիւնը.

Պ.— Այս մասին այլ առիթներով եւս հարցումներ եղած են. յիսնամեակին առիթ ըրել ալ առաջարկուած է: Իմ կարծիքով դէպքերը այն են, որոնք պատահած են եւ ինչ որ Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն կոմիտէին Թուրքիոյ կառավարութիւնը ըրաւ ոճիր է: Սակայն մեծապէս ցանկացող եմ լաւ յարաբերութիւններ ստեղծուած տեսնել, նոյնիսկ այն ազգերու միջեւ, որոնք դէշ ժամանակներ անցուցած են, դիւրաւ տառապեցնելով միմեանց: Հետեւաբար ցաւալի պիտի ըլլար առիթներ ստեղծել երկու կողմերուն մօտ ալ: Տակաւին Թուրքիոյ մէջ բնակող որոշ թիւով հայեր կան, որոնք կաթողիկէ են եւ Սուլեթական Միութեան մէջ Հայաստանի Հանրապետութիւնը կայ, որ դրացի է Թուրքիոյ: Ուստի կարեւոր է, որ յարաբերութիւնները ըլլան կարելի եղածին չափ բարեկամական եւ ժամանակի ընթացքին կը յուսամ որ անոնք աւելի կը սերտանան:

Հ.— Ուրեմն նոր հրատարակութիւն մը անիմաստ կը գտնէք.

Պ.— Կը նախընտրեմ ոչ ըսել: Նոր հրատարակութիւն մը պիտի վերահրատարէ ղազաումները: Այդպէս չէ՞: Կը վախնամ որ ղազաումները աւելի բարեկամական դառնան, որովհետեւ, թէեւ մեծ չարիք կրող մարդիկ չեն կրնար մոռնալ անցեալը, միեւնոյն ժամանակ մենք չենք կրնար վերակենդանացնել չարդուածները: Հետեւաբար կը կարծեմ թէ օգտակար չէ,— գործնական ոեւէ նպատակով,— վերակենդանացնել յիսուն տարուան ղազաումները:

Հ.— Ձեր գիրքին մէջ մեղադրանք կ'ուղղէիք Գերմանիոյ: Միջազգային ուրիշ ինչ ազդակներ աղերս ունեցան խնդրին հետ:

Պ.— Հայկական չարդերու վերաբերեալ իմ դիրքո՞ն մէջ:

Հ.— Այո՛, «վայրագութիւններ Հայաստանի մէջ» գիրքին մէջ:

Պ.— Կ'ենթադրեմ, որ գերման կառավարութիւնը չբողոքեց. սակայն գտնուեցաւ գերման մտաւորական մը, Լեփսիւս, որ մեծ արժանիքներով հրատարակեց դիրք մը, դատապարտելով վայրագութիւնները, հակառակ այն իրողութեան, որ Թուրքիա այն օրերուն դաշնակիցն էր Գերմանիոյ: Կը հիանամ, որովհետեւ պատուախնդիր, անկեղծ եւ կորովի հանդիսացաւ ան, հակառակ գերան կառավարութեան ցանկութեան հրատարակելով իր դիրքը: Լեփսիւս յարգանքի արժանի է:

Հ.— Ասկէ զատ կա՞ր ուրիշ միջազգային գործօն մը այս խնդրին առընչութեամբ:

Պ.— Կ'ենթադրեմ՝ որ այո: Կ'ենթադրեմ որ այն չրջանին ռուսերը կ'արշաւէին դէպի Հայաստան: Անոնք հասան Վան եւ Պիթլիս, կ'ենթադրեմ որ այս պատճառով է որ Թուրքերը չարդեցին երկրին այս մասին հայերը(*), ո-

(*) Հապա ամբողջ Թրակիոյ, Անատոլուի հայերը ինչ եղան: «Ն.»

բովհետեւ Թուրքերը կը վախնային, որ հայերը, շատ բնականօրէն, համակրանք կը յայտնեն ռուսերուն: Ասիկա աջակցութիւն մը պիտի ըլլար վերջիններուն: Կը կարծեմ թէ, հայերը երկար ժամանակ տառապեցան, մեծ պետութիւններու կողմէ գործածուելով միջպետային հարցերու մէջ:

Հ.— Կը կարծէ՞ք որ Հայկական Հարցը մեռած հարց մըն է, եւ հետեւաբար թալէաթը իրաւունք ունէր.

Պ.— Ո՛չ, անտարակոյս Թալէաթ ամբողջովին սխալած էր, ճախողեցաւ ան: Այսօր հայ համայնքներ կան ամբողջ աշխարհի մէջ, ինչպէս Ուրուկուայի մէջ, եւ նոյնպէս Սովեթական Միութեան մէջ; ուր կայ Երեւանի Հանրապետութիւնը, խիտ ազգաբնակչութեամբ մը, որ թէեւ ենթակայ է համայնավար գաղափարաբանութեան, սակայն կը կարծեմ որ հայ մշակոյթն ու հոյ լեզուն ունին լուռ բաւականի ազատութիւն: Սովեթական իրաւակարգի սակ ազատութիւն տրուած է ոչ–ռուս լեզուներուն եւ ոչ–ռուս ազգութիւններուն, այնպէս որ կ'երեւակայեմ, թէ Երեւանի Հանրապետութիւնը, դիտելով դէպի ապագան, մեծ արժէքով բան մըն է հայ ժողովուրդին համար: Հայկական հողաշերտի այս բրդուճը տակաւին բնակուած է հայերով եւ հայկական աւանդութիւններու ենթակայ է:

Հ.— Միջազգային քաղաքականութեան մէջ Հայկական Հարցի դիրքը ներկայիս ո՞րն է ձեր տեսակէտով.

Պ.— Երկու խումբի հայեր կան. այնպէս չէ՞: Սովեթական Միութենէն դուրս գտնուող հայերը, որոնք տարտղնուած են ամբողջ աշխարհի մէջ, ունին պատեհութիւններ եւ կ'արժանանան լաւ վերաբերմունքի, իրենց բնակած երկիրներուն մէջ: Քանի մը տարիներ առաջ տրամադիր էի առուդելու հայերու այսօրուան թիւը, օրինակի համար Լիբանանի մէջ: բաւական մեծ համայնք մըն է, նոյնը՝ այլ բազմաթիւ երկիրներու մէջ: Սովեթական Միութեան մէջ ալ հայեր կան եւ կ'ենթադրեմ, որ Սովեթական Միութիւնը պաշտպանութիւն մը եղաւ Երեւանի Հանրապետութեան, ընդդէմ Թուրքիոյ: Եթէ Երեւանի Հանրապետութիւնը առանձին ըլլար, իբր անկախ պետութիւն, բաւական վտանգաւոր դիրքի մը մէջ պիտի ըլլար, Թուրքիոյ եւ Ատրպէյճանի միջեւ: Սակայն իբր մասնիկը Սովեթ Միութեան, պաշտպանութիւնը կը վայելէ Սովեթ Միութեան կեդրոնական կառավարութեան: Այնպէս որ, հաւանաբար լաւ է որ Երեւան կը գտնուի Սովեթական Միութեան մէջ, թէեւ հայերը իրենց խառնուածքով համայնավարական ոչ մէկ հակում ունին: Անտարակոյս Երեւանի հայերը կարեւոր դեր մը խաղան ոչ միայն Երեւանի Հանրապետութեան մէջ, որ ինքնին փոքրիկ երկիր մըն է, ինչպէս նաեւ Սովեթական Միութեան պետական կարեւոր մարզոց մէջ բաւական թիւով հայեր եղած են:

Հ.— Հայկական հողային խնդիրը ինչպէս կը տեսնէք.

Պ.— Հողային փոփոխութեան մը կարելիութիւն ես չեմ նշմարեր: Կը վախնամ որ Թուրքիա հայկական ոեւէ հող չդիջէ Երեւանի Հանրապետութեան: Կը փափաքէի որ ընէ, սակայն չեմ կարծեր որ ընէ: Այնպէս որ կը

կարծեմ թէ Հայաստանի հոգային ապագան կը սահմանափակուի Երեւանի Հանրապետութեամբ, եւ Սովետական Միութեամբ, ընդհանրապէս: Կը խորհիմ որ, հաւանաբար, Սովետական Միութիւնը պիտի դառնայ աւելի հանդուրժող, ու Երեւանի հայերուն համար պիտի բազմանան պատեհութիւնները: Իմ յոյսս է եւ վստահութիւնս:

Հ.— Դուք կը կարծէք որ ոեւէ ճամբայ կա՞յ, այս խնդրին լուծման առաջնորդող:

Պ.— Ինչպէս ըսի, ոեւէ հաւանականութիւն չեմ տեսներ հոգային վտիտ խումբերուն, դէթ ինչքան որ ես կրնամ ընդունիմարել: Այնպէս որ կը կարծեմ թէ, հայկական հարցը պիտի լուծուի, մասամբ, Սփիւռքի հայերուն յառաջման բարդաւաճումով, եւ Երեւանի Հանրապետութեան զարգացումով, Սովետական Միութեան մէջ: Կը կարծեմ թէ Երեւանի Հանրապետութիւնն ու Սովետական Միութեան կեդրոնական կառավարութիւնը ունին ընդհանուր շահ մը, որովհետեւ թէ Երեւանի հայերը իրենց ճակատագրին ձգուին, շրջապատուած պիտի ըլլան Թուրքիա, Վրաստան եւ Ադրպէյճանով, իսկ այս դիրքին մէջ բաւական վտանգաւոր պիտի ըլլար իրենց վիճակը: Միաժամանակ Սովետ Միութեան կեդրոնական կառավարութեան շահը կը պահանջէ պաշտպանել Երեւանը, որովհետեւ Վրաստան կրնար իր անկախութիւնը պահանջել, մինչ Երեւան, կը կարծեմ, որ կը փափաքի վճռականապէս կառչած մնալ Մոսկուայի, որ իրեն համար բնական պաշտպանութիւն մըն է:

Հ.— Որքա՞ն է ապագան հայ ժողովուրդին, իբր ազգ:

Պ.— Իբր հոգային ազգ, իր ապագան կը պարփակուի Սովետական Միութեան մէջ: Սակայն Սովետական Միութենէն դուրս եւս ի Սփիւռս աշխարհի, գոյութիւն պիտի ունենայ շատ կարեւոր հայ հաւաքականութիւն մը: Ուրիշներէն երկու հայկական խմբաւորումներ գոյութիւն պիտի ունենան: Սակայն մեծ մասը հայերու վճռակուած չէ այս կացութիւնը: Ցոյները եւ լիբանանցիները եւս տարտղնուած են ամբողջ աշխարհի մէջ:

Հ.— Մշակոյթի վերաբերեալ ի՞նչ ապագայ կարելի է նախատեսել·

Պ.— Կը խորհիմ թէ հայ լեզուն եւ մշակոյթը պիտի պահպանուին եւ մշակուին Երեւանի Հանրապետութեան մէջ եւ հաւանաբար հետագոտութիւններ, հնագիտական պեղումներ պիտի կատարուին երեւան հանելու համար հայկական հին կոթողներ: Աւրտասահմանի հայերուն համար շատ դժուար պիտի ըլլայ հայկական դրականութիւն զարգացնել, որովհետեւ անոնք բնականաբար պիտի խօսին իրենց որդեգրած հայրենիքին լեզուն, իւրացնելով տեղական դրականութիւնն ու մշակոյթը: Ամերիկայի հայերը պիտի վերածուին ամերիկացիներու, Անգլիոյ հայերը՝ անգլիացիի, Ուրուկուայ բնակողները՝ ուրուկուայցիի եւայլն: Սակայն Երեւանի մէջ հայ լեզուն եւ դրականութիւնը պիտի շարունակուին: Ապահով եմ:

— Յօսեցայ անկեղծօրէն: Միայն ըսի ինչ որ կը կարծեմ եւ կը ղրկեմ, ըսելով կը փակէ իր տեսակցութիւնը Փրոֆ·ը ի պատասխան Ուրուկուայի Հայ Համալսարանականներու Հնոլհակալական արտայայտութիւններուն:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԼՈՒՍԱՊԱՅԾԱՌ ԴԷՄՔԻ ՄԸ ՀԵՏ

«Մարդուն դիմագիծը հոգւոյն հայելին է»
ՇՈՓԷՆՀԱՈՒԷՐ

Վիեննայի Հայ գաղութի վարչութեան հրաւէրին ընդառաջ երթալով, այս օրեր քաղաքս կը գտնուի Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.:

Վիեննայէն կը մեկնի դէպի Զեխոսլաւաքիոյ Քարլովի Վարի քաղաքը, աշխարհածանօթ իր հանքային ջուրերով, ջերմուկներով:

Սրբազնազոյն Հայրապետը, բառին բուն նշանակութեամբ, յոգնած է–լոյթ ունի իր բարձր պաշտօնին պատճառած մարմնական–հոգեկան հոգերու բերմամբ: Համայն հայութիւնը պէտք է մաղթէ որ լիովին կազդուրուի, դեռ երկար տարիներ աւելի մեծ կորովով իր ազգային–եկեղեցական նուիրական առաքելութեան իրականացման հետեւելու:

Արդարեւ լուսապայծառ դէմքի մը առջեւ կը գտնուիմ, երբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ դէմ առ դէմ եմ, վեհափառին դիմագիծը ինքնին արդէն առինքնող, զմայլելի արտայայտութիւն, ճառագայթում մը ունի: Գրեթէ վաթսուն տարիներ վերջ երկրորդ անգամ կը գտնուիմ հայ մեծ դէմ–քի մը առջեւ: Ցխոսւսանման, խոնարհ, մեծահոգի եւ լայնամիտ:

Վեհափառը իր կրօնական, եկեղեցական–իմաստասիրական բարձրա–հայեաց ըմբռնումներուն կը միացնէ քաղաքական, դիւանագիտական հասու–նութիւն: Զգենք մէկ կողմ իրեն տրուած «Շինարար Կաթողիկոս» տիտղոսը:

Եթէ մեր կուսակցութիւնները, խմբակները, ընդդիմադիր տարրերը, ի–րապէս ազգանուէր խմոր մը ունենային, անձնական, կուսակցական փրկութի–ժի ախտաժէտ մտայնութիւնը թօթափէին, մեծ Հայրապետին շուրջ բոլոր–ուէին, մեր ժողովուրդը խոշոր քայլ մը առած պիտի ըլլար, բոլոր վէրքերը, նոյնիսկ մեր ազգային մեծ դատը լուծելու հարցին մէջ: Անզգալիօրէն կիպ–րոսի Մակարիոս Արքեպիսկոպոսը կը յուշաբերեմ...:

Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, մեծարժէք եկեղեցական, բայց մխեւնոյն ա–տեն պայծառատես, յստակատես քաղաքագէտ, ռէալիսթ մըն է: Մեր ազգա–յին–եկեղեցական վէճերու մասին կը խօսի առանց դառնութեան, առանց անձ–նական քէնի կամ նկատումներու: Ցոյս ունի միշտ Անթիլիասի Կաթողիկոսու–թեան հետ Մոտուս Վիվենտի մը գտնելու, եթէ Յորէն Վեհափառը կատար–եալ համերաշխութեան սիրոյ ոգի ցոյց տայ: Մանաւանդ եթէ Դաշնակցու–թեան արդի ղեկավարներէն անմոռանալի, անմահ Սիմոն Զաւարեանի հա–մակ հայրենասիրութիւն, վեհանձնութիւնը, լայնամտութիւն մարմնացնող հին ճամբան վերագտնեն:

Պատահմամբ չէ որ ուրիշ անձնուրաց, լուսաճաճանչ դէմքի մը, ճշմա–րիտ հայու մը անունը կը վերյիշեմ, այսինքն Մեծն Սիմոն Զաւարեանի, որուն աճիւններուն առջեւ, միշտ մեծարանք, ակնածանք կը տածեմ:

Մօտ վաթսուն տարիներ առաջ ճանչցած եմ զինք Նեղոսի ափերուն վրայ երիտասարդութեան եռանդուն շրջանին: Արդարեւ երկրորդ Ցիսուսանման, լուսաճաճանչ դէմք մը, որուն վրայ օր մը երկարօրէն պիտի անդրադառնամ:

Վիեննա – Օգոստոս 1966 ՂԵՒՈՆԴ ՊԱՀԱՏՐԵԱՆ

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Ազգանթինահայ Մշակութային Միութիւնը, կազմակերպած էր, ի պատիւ Տիկ. Լէոնորա Ասեւեռո թէ Պորխէսի համակրանքի ձեռնարկ մը, թարգմանած ըլլալուն համար, ասկէ մօտաւորապէս քսան տարիներ առաջ, Ուլիլեամ Սարոյեանի «Մարդկային Կատակերգութիւն»ը: Ձեռնարկը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 18ի երեկոյեան, Ազգանթինի Գրագէտներու Տան սրահին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Ազգանթինահայ Մշակութային Հիմնարկութեան հիմնադիր Փրոֆ. Պինայեան, այս ձեռնարկով կը հետապնդէր երկու նպատակ. առաջինն՝ պատուել այն արժէքաւոր կինը՝ որ պարգեւած է Ազգանթինի իր ամենամեծ բանաստեղծը՝ յանձին իր զաւկին՝ Լուիս Պորխէսի – ինչպէս նաեւ քաջալերած ու ներշնչած մտաւորականներու ամբողջ սերունդ մը, եւ երկրորդ՝ օգտուելով այս յարդելի դրագիտուհիին վայելած համակրանքէն, տեղական դրական շրջանակներուն մէջ, օգտուիլ անկէ եւ ծանօթացնել այդ շրջանակին մանաւանդ եւ թերթերու միջոցաւ ամբողջ Ազգանթինի ժողովուրդին, թէ հայ դրագէտը եւ թէ հայ ժողովուրդը:

Այս տեսակէտով շատ օգտակար բանախօսութիւն մը ըրաւ դրագէտ Թիթօ տէ Ժորժ, որ թարգմանած է նաեւ Սարոյեանի մէկ թատերգութիւնը, անդրադառնալով մի քա, հայութեան, անոր արժէքներուն կամ տառապանքներուն, վերջապէս ներկայացաւ որպէս ջերմ հայասէր եւ վստահ ենք թէ իր խանդավառութենէն մէկական կայծ փոխանցեց ունկնդիրներուն: Անոր յաջորդեց Ռոսաննա Գաւասանա, դրագիտուհի եւ դասատու, որ ծանրացաւ Սարոյեանի թատերգութիւններուն վրայ, զանոնք վերլուծելով, ջանաց լուսաբանել Սարոյեանի փիլիսոփայական տեսակէտները կեանքի մասին:

Գրագիտուհի Գաւասանա եւ Պր. Ժորժ, իրենց նիւթերը այնքան պարզաբանած են (վ'երեւի չափազանց սիրելնուն Սարոյեանի գործերը), որ իրաքանչիւրը առանձին կրնար կատարեալ դասախօս մը ըլլալ, հետեւաբար՝ չափազանց տեւողութիւն ունեցան եւ Փրոֆ. Պինայեան ստիպուեցաւ վերջացնել հաւաքոյթը, առանց հրաւիրելու երրորդ բանախօսուհին, որ էր հայազգի տաղանդաւոր ուսանողուհի՝ Պէաթրիս Թիւթիւնճեանը, որ ստանձնած էր ներկայացնել Սարոյեանի հայկականութիւնը իր գործերուն ընդմէջէն:

Շատերուն արդէն ծանօթ է որ Ազգանթինահայ Մշակութային Հիմնար-

կութիւնը ,երեք տարիներէ ի վեր կը կազմակերպէ դասախօսութիւններ, որոնց բուն նպատակը լուսաբանել է արժանթինեան հանրային կարծիքը՝ հայկական խնդիրներուն առընչութեամբ, ստեղծելով տակաւ առ տակաւ, համակրանքի մթնոլորտ մը այս հիւրընկալ երկրին մէջ, ղեկի հայը եւ հայկականը: Դժբախտաբար ցարդ՝ ղրական օժանդակութիւն չէ ստացած հայկական կազմակերպութիւններէ, մասնաւորաբար Հայ Կեդրոնէն:

Միութեան նախագահն է Տօքթ. Խոսէ Արսէ, որ իր երկարամեայ կեանքի ընթացքին, վարած է շատ պատասխանատու պաշտօններ, եղած է ընդհ. տնօրէն մայրաքաղաքիս համալսարաններուն եւ նաեւ քաղաքական մարզին մէջ ներկայացուցած է իր հայրենիքը զանազան պետութիւններու մօտ որպէս դեսպան, իր կողքին ունի, որպէս առաջին փոխ–նախագահ, Ազգապրական թանգարանի տնօրէն աւստրիայի դիտուն՝ Օսվալտօ Մէնկինը: Այս անձնաւորութիւններէն զատ, արդէն Միութիւնը կարողացած է իր շուրջ հաւաքել համակիրներու խումբ մը, որոնք ծանօթ անձնաւորութիւններ են, ըլլայ ղրական, ըլլայ քաղաքական կեանքին մէջ:

Հիմնարկութեան գործերը վարողը՝ փրոֆ. Ն. Պինայեան, որ հիմնադիրն է ձեռնարկին, կը փափաքի ընդարձակել գործունէութեան դաշտը, աւելի ապդու դարձնել հայանպաստ իր քարոզչութիւնը: Սակայն անհատական ճիդերով կարելի չէ յարաճուն եւ մնայուն ղրական գործեր իրականացնել, առանց համայնքին բարոյական եւ նիւթական ղրական աջակցութեան: Պէտք է նեցուկ կանգնիլ ծերունազարդ փրոֆ.ին օգտաչատ ձեռնարկներուն:

ՆՈՒ – ԳԱՐ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՄԲ կ'իմանանք որ ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ, որ պինուրական ծառայութիւնը կը կատարէ, իր խումբին ինը հարիւր պինուորներու մէջէն, ստացած է լաւագոյն զինուորի վկայականը:

Կարապետ Արսլանեան, չըջանաւարտ է Մխիթարեան վարժարանէն եւ փոխ–խմբապետ՝ Մխիթարեան Սկաուտներու Վարդանանց խումբին:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Հայկական ընթացիկ պարբերական մամուլին առաջին լրացուցիչ ցուցակը լոյս պիտի ընծայէ ՀԱՐՔ հրատարակչութիւնը 1967ին: Ցուցակը տեղեկութիւններ պիտի պարունակէ ներկայիս լոյս տեսնող աշխարհի բոլոր հայկական թերթերու եւ պարբերականներու մասին: Որպէսզի միջազգային չըրջանակներու մատչելի ըլլայ, ցուցակը պիտի հրատարակուի անդլերէն լեզուով:

Պատրաստութեան գործին կ'օժանդակեն հայկական գրադարանները եւ ձեռնարկը կը վայելէ միջազգային հաստատութեան մը նիւթական օգնութիւնը:

ԱԻԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

1866–1948

Մեծ հայրենասէրի եւ նոյնքան մեծ դրագէտին՝ Աւետիս Ահարոնեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, կուտանք կենսագրական ընդհանուր տեղեկութիւններ եւ հատուած մը Գարեգին Նժդեհի խորհրդածութիւններէն, նուիրուած բոցաշունչ մեծ դրողին, որ հանդիսացաւ բազմաչարչար հայ ժողովուրդին ցաւին, ընդվզումին եւ միաժամանակ վերածնունդին հաւատաւոր երդիչը:

Ծնած է 1866ին Սուրմալուի գաւառի Իգտերմաւա գիւղին մէջ, ստորոտը «Հայոց աշխարհի տիտանը» հանդիսացող պատկառազդու Արարատի, որու «խորհրդաւոր ստուերի տակ է, որ ժամ առ ժամ, օր աւուր աճում են մանուկ հոգիները, յղկւում են զարմանահրաշ լերան ոգով, նրա ամպերի, նրա հովերի, նրա ձիւների ու սառոյցների ,նրա անթիւ երանգների, յարափոփոխ ձեւերի ճնշող ու հրապուրիչ պատկերի ներքին, անվերծանելի խորհրդով» ինչպէս պիտի գրէր իր կեանքի պատմութիւնը պարունակող «Իմ Գիրքը»ի մէջ:

Դարբին հայրը 1881ին զայն կը տանի Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը, յանձնարարութեամբը իր ուսուցիչ Դաւիթ Քալանթարեանի: Կ'աւարտէ դասընթացքը 1886ին եւ կը նուիրուի ուսուցչութեան, մինչեւ 1896 պաշտօնավարելով Գէորգեան ճեմարանի եւ դաւառական վարժարաններու մէջ: 1898ին կը մեկնի Եւրոպա, հետեւելու Լոզանի եւ Փարիզի համալսարաններու դրականութեան, պատմութեան, փիլիսոփայութեան դասընթացքներուն: 1903ին կը վերադառնայ Կովկաս, ուր կ'աշխատակցի թերթերու, պարբերականներու եւ երկու տարի ալ կը վարէ տեսչութիւնը Թիֆլիսի Ներսիսեան վարժարանին: 1909ին կը ձերբակալուի, այլ մտաւորականներու կարգին, ցարական իշխանութիւններէն, երկու տարի բանտերու մէջ մնալէ յետոյ դրամական երաշխաւորութեամբ ազատ կ'արձակուի եւ կ'անցնի Եւրոպա:

Ռուսական վերաբերմունքը կը վտխուի հայերու հանդէպ Ա. Աշխարհամարտի ընթացքին եւ Ահարոնեան 1916ին կը վերադառնայ Թիֆլիս, ուր 1917–ին կը կազմուի Կովկասի Հայոց Ազգային Խորհուրդը, որուն նախագահ կ'ընտրուի, իսկ 1918ին, իբր Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան նախագահ, կը մեկնի Պոլիս, ապա Փարիզ, ուր իբր Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչ կը ստորագրէ Սեւրի Դաշնագիրը (10 Օգոստոս 1920):

Հայաստանի խորհրդայնացումէն յետոյ, Ահարոնեան ապրեցաւ Ֆրանսա, ուր մեռաւ 1948ին, Մարսէյլի մէջ բանախօսութեան մը ընթացքին կաթուածահար ըլլալէ յետոյ:

Գրական ասպարէզ իջած է չրջանի մը, երբ կը սկսէր հայ յեղափոխական շարժումը կազմակերպուիլ եւ արտայայտուիլ: 1887ին իր ծննդավայրէն սկը-

սած է աշխատակցիլ Թիֆլիսի «Արձագանգ»ին, ««Նամակներ Իդդիրից» ընդհանուր խորագրով: Կը սկսի աշխատակցիլ կովկասահայ թերթերու, գրելով պատկերներ արեւմտահայութեան կեանքէն: Այդ շրջանին կը ծանօթանայ Քրիստափոր Միքայէլեանին եւ անոր յանձնառութեամբ եւ քաջալերանքով կը սկսի աշխատակցիլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրկան «Դրօշակ»ին, գրելով ցնցիչ պատմուածքներ, որոնք ապագային հրատարակուեցան «Ազատութեան ճանապարհին» խորագրով:

Իր գրական ստեղծագործութիւններէն յիշենք, «Ազատութեան ճանապարհին», Մրրիկի սուրբը, Մայրերը, կեանքի վէպը, Լուսթիւնը, Մոխիրների տակից, Անդունդը, ինչպէս նաեւ «Շվէցարական գիւղը» եւ «Իտալիայում», որոնք կը պատկանին նախապատերազմեան շրջանին, իսկ 1920էն յետոյ հրատարակած է հետեւեալները՝ Ճամբորդը, կուրծուշկը, Իմ գիրքը –երկու հատոր՝ Մանկութիւն եւ Պատանեկութիւն, Քրիստափոր Միքայէլեան, Անդրանիկ, Իտալական էսկիզներ եւայլ պատմուածքներ, որոնք մասամբ հրատարակուած են Հայրենիք ամսագրին մէջ: Իր գլուխգործոցը՝ Վարդգէս Ահարոնեան հրատարակեց 1952–1953ին, «Ահարոնեանի երկերի լիակատար ժողովածուն»:

«Ն·»

ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ինքն իր խօսքն է Ահարոնեանը:

Եւ որովհետեւ «զօրութեամբ բանի» պիտի ծառայէր իր ցեղին՝ նա դարձաւ դարբինը Հայ զօրաւոր խօսքի եւ այսօր աղատ է կրկնելու Ֆիզուլիի խօսքը իր մասին. «Ես վեհապետն եմ խօսքի թագաւորութեան»:

Զկայ, չգիտեմ, պիտի լինի՞ հայ գրող, որ այնքան հարազատ լինէր մեր ժողովուրդին, որքան Ահարոնեանը, որի խօսքի համար աննախընթացօրէն կարճ եղան դէպի հայ սիրտը տանող բոլոր ճամբաները: Եւ հասկնալի է դա: Չէ՞ որ նրա խօսքը ծնում է ցեղի ցաւէն եւ սնւում տառապանքի կաթով:

Հայ ոսկեբերանն է նա:

Նա խօսքեր ունի, որոնք ոսկու եւ պուրպուրի բազմերանգութիւն ունին:

Խօսքե՛ր, որպէս վառուող կերոններ– խօսքե՛ր, որոնցից արիւն կը կաթի, խօսքեր, որոնք կը շնչեն, հոգի կու տան: Երբ կը խօսի Մասսի եւ Արագի, հայ հողի եւ նրա վրայ քրտնող շինականի մասին, նրա հայրենաշունչ երկի մէջ ընթերցողը հայրենի խնկաւէտ սար ու դաշտերի բոյրը կ'առնէ եւ Հայաստանի սրտի տրոփիւնը կը ղգայ:

Երբ Հայրենիքի մասին է իր խօսքը, չի խօսիր, այլ կը խօսեցնէ եւ կը մղուէք ընդունելու, թէ կայ մի վերադոյն հեղինակութիւն,– ցե՛ղը,– որ նրա շրթունքներով կը խօսէ: Կը խօսէ ցեղին մասին եւ կը թուայ թէ նրա ամէն մի հայեացքը հարցնում է ձեզ,– ի՞նչ, չզգացի՞ք ցեղի չունչը, որ ահա անցաւ:

Մեծ արիւրուն, որի հոգին քաղել է այն ամէնը, ինչ որ գեղեցիկ է, վսեմ

ու հերոսական Հայոց պատմութեան մէջ եւ այդ իսկ պատճառով, որքան ուժեղ է իր ցեղասիրութիւնը, այնքան կատաղի է իր բարոյական զայրոյթը, որ սակայն, իր սիրաչատ սրտէն կը բխէ:

Նա խօսքի կայծակներ ունի եւ դիտէ չանթել տկարն ու տգեղը, անիսաուն ու աննուէրը, հակառակայորդորն ու թունաւորիչը մեր ցեղի կեանքում:

Հանդոյն դասական մարդարէների՝ նա նզովել դիտէ, բայց իրեն յատուկ մեծ սիրով դիտէ եւ դաւինեպսակել:

Գիտէ կանչել,— այն էլ ինչպէ՛ս:

Մեր երկրագնդի վրայ, նրա նման, քիչերն են կանչել:

Խօսքի կանչողական ոյժը միացած կանչողի հերոսական պաթոսին՝ Ահարոնեանին պիտի դարձնէր մեր Մացցինին, որն այսպէս կը կանչէր.— «Ելէ՛ք, ոտքի՛, ոտքի՛, ինչպէս վոլթորիկը ձեր կլիմայի, զարհուրելի եւ արեւահաս»... «կանչէք մահը, եւ դա պիտի փախչի ձեզնից»:

Այսպէս կանչեց նա տարիներով եւ անասելիօրէն տիրական եղաւ Մեծ կանչողի հոգեւոր իշխանութիւնը հայ սրտի ու մտածումի վրայ:

Այո՛, փառքով մեռնողն իր փառքէն, ամէն նահատակ իր սրբութենէն: հերոսն իր սրբազան խոյանքէն — այդ ամէնը մի բան կը պարտին Ահարոնեանի խօսքի արբեցուցիչ աղդեցութեան:

Նա դրել դիտէ խղճմտանքների մէջ եւ իր էջերը Համբնէի խօսքի իմաստըն ունին. «Եթէ կը չարչարուէք, ձեզ հետ կը չարչարուեմ եւ ես. եթէ ճակատամարտում էք, ձեր կողքին կը կռուեմ եւ ես. անտեսանելի մի չունչ ձեզնից լինմ եւ լինմմէ ձեզ կ'անցնի»:

* * *

Ահեղ է նրա խօսքը — որոտմունք ու փայլատակում, երբ դա հայութեան կէսի ֆիզիքական եւ մտաւոր սպաննիչներին է ուղղուած:

Նոյնն է դա, երբ նկարագրելով հայ աւեր դիւղն ու աւանը, կը սպառնայ, կարծէք.— Զէ՛, օտարը չի կարող այդ անհանդիստ հողերի վրայ իր տունը չինել: Մարգարէաչունչ է, երբ ճակատագրին կ'ուղղէ իր հարցը.— ի՞նչ արարչագործութեան տարագի՞ր է Հայը — անհանդիստ հարց, որի պատասխանը օրուան եւ վաղուան մեր սերունդներէն կը սպասուի:

Մեծ լաւատես է նա՝ հակառակ որ իր խօսքը Հայաստանի աստուածազարդ բնութեան թախծութիւնն ունի: Նրա համար հայութիւնը դեռ ընդունակ է Հայկազեան արքայացեղի անօրինակ քաջութեան: Բադրատունիների աշխարհաչէն ոգուն եւ Մամիկոնեանների սրտառուչ տիրասիրութեան — առաքինութիւնները, որոնց համադրութիւնը մխայն կարելի պիտի դարձնէ մեր ժողովուրդի ինքնիշխան գոյութիւնը: Նրա համար, իր ոյժերի մեծութեան դեռ անծանօթ Հերակլէան է հայութիւնը: Նա համոզուած է, թէ հայ մարդու «կաւ»էն կարելի է հոգեւոր գլուխ գործոցներ կերտել:

Մեծ հաւատաւոր է:

Քրիստոնէական նահատակներէն Վերոնիկին է նա, որ սպաննուելիս կ'ա-

ղաղակէր միայն – «Հաւատա՛ւմ եմ». որը դաշունահար եւ այլեւս անկարող խօսելու, մատն իր արեան մէջ թաթխած կը գրէր գետնի վրայ – «Ես հաւատում եմ»:

Այս յաղթական հաւատով ահա նա, տասնամեակներ շարունակ, ուխտի, պայքարի ու կռուի տարաւ հայ ընտրանին:

Եւ իր օրով եւ օրհնութեամբ Հայ Աննիրաղը՝ ցեղի ընտրանին բերեց իր յաւիտենաղիր ուխտը – Նոր Ճակատագիր կռել Հայ Հայրենիքի համար:

Եւ այդ սրբազան Ուխտին ի խնդիր՝ դեռ լսում է նրա ձայնը – հպարտութի՛ւն ցեղին, քանզի դա է միակ ճշմարտութիւնը:

Հնազանդութի՛ւն ցեղին, առանց որի փտութիւն ու անցաւորութիւն ենք ես, դու, բոլորս: Դեռ՝ որպէս բարձր զանգակատներէն իջնող ղօղանջ, լըսւում է մեծ արիւնի կանչը.– Թո՛ղ, հա՛յ ժողովուրդ, թո՛ղ քո Սրբազան Զայրոյթի Գրքի մէջ գրուած մնայ Թուրք անունը:

Զայրոյթը, հաւատա՛, միշտ էլ գտնում է իր զէնքը: Ի՛նչ եմ ասում,– դա գտնում է աւելի հատու եւ մեծ թուով զէնքեր, քան պէտք են Արդարութեան գործը տեսնելու համար:

Եւ հաւատում է Հայը:

Ահա այսպէս սպասաւորեց իր ցեղին Մեծ արուեստի անմահը, եւ այսօր ազատ է կրկնելու Միցկեւիչի խօսքերն իր մասին.– «Ես եւ Հայրենիքս նոյնն ենք»:

Համբո՛յր, ջերմ համբոյր Հայ Հայրենիքին եւ իր մեծ վշտակրին, որի Արարատեան արեւով օծուն ճակատը այնքա՛ն սիրով հանճարի ձեռք շօշափեց:

ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀ

ԿՈՒՍԱԿՐՕՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Եդուարդ Գիւլբէկեանին այս երկը, զոր հրատարակեց ՀԱՐՔ հրատարակչութիւնը Յունուարին, արձագանգ գտաւ Ամերիկայի յոյն եւ կաթոլիկ շրջանակներու մէջ. հայկական մամուլին մէջ նաեւ բոլոր դրախօսականները համամիտ եղան հեղինակին առաջարկներուն:

Ամերիկայի յունաց Պատրիարք Եակովոսը դրական առաջարկներ ըրած է հարցը լուծելու նպատակաւ, եւ կ'ակնկալէ որ յունաց եկեղեցին շուտով բարեփոխէ կացութիւնը:

Նմանապէս, երեք ազդեցիկ ամերիկեան կաթոլիկ պարբերականներ, Ամերիկա, Նասիոնալ կաթոլիկ ռեբորդեր եւ Խուպլէ, ընդարձակ բանավէճ առաջնորդած են կուսակրօնութեան մասին: Վերջինս կարծիք խնդրած է հինգ հարիւր կաթոլիկ քահանաներէ, որոնց վաթսունըվեց տոկոսը համամիտ գտնուած է կուսութեան ուխտին բարեփոխման:

Լոնտոն, 10 Նոյեմբեր 1966

ԱՐՇԱԻԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ

ՊԵՐԼԻՆԻ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄՆԵՐԸ

(ՊԻՀԱՀԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐ ԵՒ ՃԵՄԱԼ ԱԶՄԻԻ ՊԱՏՈՒՀԱՍՈՒՄԸ)

Ցաղոց ահաբեկումէն յետոյ, Արշաւիր կ'որոշէ կրկին վերադառնալ Պոլիս, ուր կար իր սրտին սիրածը՝ Գայանէն, եւ կ'եփէր նոր առաքելութեան մը կերբով, եւ քանի մը անուններ, էնվեր, Նազըմ, Շաքիր յաճախանքս դարճած էին, կը դրէ հերոսը: Մեծ յանդգնութիւն էր թուրքերու կողմէ հետապնդուած Արշաւիրին Պոլիս վերադառնալու ծրագիրը, սակայն անկերկիւղ հերոսը իր ծրագիրը կ'իրագործէ, հաստատամտութեամբ: Հոսմէն անվտանգ կ'անցնի Վենետիկ, ուր կը դտնուէր հերոս Արամը, որ պիտի մեկնէր Պերլին: Երկու հերոսները քանի մը օր միասին Վենետիկը վայելելէ յետոյ, կ'անցնին Վիեննա: Ուրկէ Արամ պիտի անցնէր Պերլին, իսկ Արշաւիր ճամբայ կ'ելլէ դէպի Պոլիս, Պուլկարիոյ ճամբով:

Ապահով կը հասնի Պոլիս, ուր ընկերները զինք գուրգուրանքով կ'ընդունին եւ կը վստահին նոր առաքելութիւն մը՝ ի Պերլին: Այստեղ կը ծանօթանայ ահաբեկումներու գործին պատասխանատու՝ Շահան Նաթալիին, որ չուտով պիտի մեկնէր Պերլին: Շուրջ ամիս մը Պոլիս մնալէ յետոյ, ռումանական չոգենաւով մը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Քոստանցա (Ռումանիա) ընկերակցութեամբ ահաբեկիչ պիթլիսցի Արշակի կամ Եղիա Արշակ, որ պատուհասած էր Հնչակեան մատնիչ Համայեակ Արամեանցը, եւ ընկերացած էր Արշաւիրին, վահէ Իհսանի սպանութեան եւ ահաբեկած էր պլուկար Վլտիմիրը, հայ գործիչներ ոստիկանութեան մատնած էր:

Դէպի Պերլին իր ճամբորդութիւնը կ'ընէ իբր Թորգոմ Ղազարեան, ռումանահայ մեծահարուստ ուսանող: Հոսմ ճամբորդած էր իբր յոյն, Արսէլ Սիրաք անունով:

Արշաւիրն է պատմողը, հետեւինք իրեն: Պերլինի ահաբեկչութիւններու արդէն մասամբ ծանօթ են «Ներկա՛յ»ի ընթերցողներուն, հերոս Արամի պատմածներէն, Արշաւիր իր անհատական ապրումներու, տպաւորութիւններու պրիսմակէն ցոյց կու տայ դէպքերը, որոնք ընդհանուր դիծերու մէջ միեւնոյնն են:

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ

Պերլինի Հայ Վերիժառու Կարաւանը այս անգամ բազմամարդ էր: Մեր առաքելութեամբ շատ խանդավառ էինք այն յոյսով, որ այս անգամ արդիւնաշատ պիտի ըլլար մեր Ս. Գործը: Թալէաթի եւ Սայիտ Հալիմի ահաբեկումներուն յաջողութիւնը օտար հողերու վրայ եւ Պեհպուտ Խան Ճիւանշիրի ահաբեկումը Պոլսոյ մէջ, հեւքի մէջ կը պահէր ամբողջ Հայութիւնը եւ մանաւանդ անմեղաբար արհաւիրքէն վերապրող զանգուածները, որոնց ուրախութեան եւ հոգեկան գոհունակութեան արձագանգը կ'ըլլար Հայ Մամուլը, երբեմն քօղարկուած եւ երբեմն ալ բացայայտ արտայայտութիւններով: Կազմակերպիչ Մարմինը, Արդարութեան Առեան էր եւ դոհ էր, որ իր որոշումները կը ծափահարէ ամբողջ հայ ժողովուրդը եւ քաջալերուած, կը հետապնդէր իր ծրագրին գործադրութիւնը, իր խումբ մը հարազատներուն միջոցաւ:

Մեր տրամադրութիւնները բարձր էին. ոգեւորուած էինք մեր պարտականութեամբ եւ կը փափաքէինք օր առաջ «գործ»ի անցնիլ: Մեզմէ առաջ Շահանը հասած եւ տեղաւորուած էր: Արամն ալ հոն էր, իսկ Հրաչը կամ Մեհմէտ Ալին արդէն մտած էր Թուրք բարձրաստիճան չրջանակէն ներս եւ կը ջանար քանի մը գաղանի որջերը միաժամանակ գտնել:

1922 Փետրուար 26 Շաբաթ առաւօտ, Արշակին հետ դուրս ելանք պանդոկէն եւ փողոցին ծայրը իրարմէ բաժնուեցանք: Արդէն ես սենեակ գտած էի եւ ան ալ սենեակ մը գտնելու կ'երթար: Ինծի տրուած յատակագծին հետեւելով գացի Քուրֆիւրսթենտամ պողոտան, որմէ քանի մը քայլ անդին կը գտնուէր Տրապիզոնի ճիւաղ-կուսակալ Ճեմալ Ազմիի խանութը, Թուրք մեծամեծներուն ժամադրավայրը, ինչպէս մատնանիշ ըրած էր ինծի Շահանը:

Սենեակս որ այնքան ապահով ապաստանարան մը պիտի ըլլար ինծի համար, կը գտնուէր Քուրֆիւրստենտամի եւ Եօախիմթալեր փողոցի անկիւնը, երկու պողոտաները խաչաձեւուած վայրը:

Անկէ առաջ քանի մը տեղ տեսած էի վարձու տուն նշանաւոր տուակներ, բայց այդ սենեակը նախընտրած էի, պարզապէս Ճեմալ Ազմիի խանութին մօտ ըլլալուն համար

Գիշերը սենեակս պատկեցայ, ռումանահայ մեծահարուստ ուսանող Թորգոմ Ղազարեան անունով: Տնեցիներու մասին դեռ գաղափար չունէի. ո՞վ են, ի՞նչ են եւ քանի՞ հոգի: Սակարկած էի տանտիրուհիին հետ, որ յիսունը անց, բարձրահասակ, գիրուկ, կապուտաչուի խնդումերես կին մըն էր: Վարձքը վճարելէս վերջ դուրս ելած էի անմիջապէս եւ գիշերը ուշ տեղ մտած էի տուն: Արդ, առաւօտուն երբ կը պատրաստուէի դուրս ելլել եւ սպասուհին կը վնտռէի յանձնարարութիւններ ընելու, սպասման սենեակին մէջ զարմանքով տեսայ պաշտօնական զգեստով երեք ոստիկաններ: Դող մը ունեցայ. սա՞ ինչ է. մարդիկը սակայն իմ կողմս անգամ չնայեցան ու կը շաղակրատէին: Հանդարտեցայ. բայց պէտք էր հասկնալ ինչո՞ւ եկած են. գերմաներէն հազիւ

քանի մը բառ գիտէի․ հետեւաբար գրպանի բառարանիս օգնութեամբ, ինչ որ կը զուարճացնէր սպասուհին, հարցուցի թէ ինչո՞․, եկած են եւ ինչ կ՚ուզեն։

– Հէր Սաքին ընկերներն են, պատասխանեց ժպտելով։

Ջանելուկ.– Հէր Սաքը ո՞վ է, հարցուցի։

– Տանտիրուհիին տղան է, այս շրջանի Գաղտնի Ոստիկանապետի օգնականն է․ ասոնք իր պաշտօնակիցներն են ու երեւի կարեւոր գործի մը համար եկած են։

Դուրս ելայ եւ Քուրֆիւրթընտամ պողոտայի մէկ նստարանին վրայ սկսայ մտածել, գիրքս ու վարմունքս ճշդելու համար։ Ներսէս խնդուք մը փրթաւ․ ճիշտ տեղը ինկած եմ... գաղտնի ոստիկանի մը տան մէջ... ոտքովս ինկած եմ ծուղակը... մարդուն ափին մէջ եմ։ Սուտ խօսած պիտի ըլլամ, եթէ ըսեմ թէ առաջին վայրկեաններուն չմտահոգուեցայ։ Բայց հակադդեցութիւնը չուշացաւ։ Թերեւս ալ բարի է ու բարենշան այս ամէնը։ Ամէն ինչ ճարպիկութենէս կախում ունէր։ Եթէ մարդամօտիկ մէկն էր Հէր Սաքը եւ եթէ մտերմանամ իրեն հետ, դուցէ օգտակար ալ ըլլայ նոյնիսկ։ Փորձենք։

Բնակութեանս երկարաձգման համար տասնըհինգ օրէն պէտք է ներկայանայի ոստիկանութեան․ եթէ, խորհեցայ, չներկայանամ ու չարձանագրըուիմ, անշուշտ հետքս կորսնցուցած կ՚ըլլամ․ սակայն այդ պարագային ալ, անհրաժեշտ պահուն, Պերլինէն դուրս պիտի չկարենայի ելլել եւ կամ ով գիտէ ինչ դժուարութիւններու պիտի հանդիպէի։ Կենսական կարեւորութիւն ունէր ուրեմն, ամէն գնով մտերմանալ Հէր Սաքին հետ։ Երիտասարդ էր եւ անշուշտ դրամի պէտք ունէր, կը տրամաբանէի, քանի որ սենեակ մը վարձու տալու ելած էր եւ դրամը անդիմադրելի փոր ձիչ մըն է շատ անգամ։

Քանի մը օր վերջ, ճաշէս վերջ սպասման սենեակը նորէն կը տնտնայի, երբ ոտնաձայներէն հասկցայ որ Հէր Սաք դուրս ելլելու կը պատրաստուի մօրը հետն ալ խօսելով միաժամանակ։ Փողոցի դրան առջեւ հասայ իրեն եւ բառարանս բանալով, մատս դրի «չապիկ» բառին վրայ ու կարդացի «իխվկւ այն հէմտ գառւփըն»․ ու դէչ աղէկ հասկցուցի թէ չապիկ ծախող խանութ մը կը փնտռեմ։ Ժամացոյցին նայեցաւ եւ ըսաւ կամ հասկցուց, ծիծաղելով․

– Ժամը երեքին հոս ինծի սպասէ... քեզ աղուոր խանութ մը կը տանիմ։

Առաջին քայլս բարեյոյս էր։ Վաղեցի էնկլիշէ Քաֆէ, ուր գտայ Ծահանը գաւաթ մը գոնեաքի առջեւ։ Առանց սենեակիս տեղն ու դիրքը յայտնելու եւ առանց տանս անդամներուն անունները տալու պատմեցի թէ ինչ ըրած եմ։

– Կարծեմ ըրածդ վտանգաւոր բան է, փոխէ տեղդ։

Ժամը երեքին երբ տուն վերադարձայ, զիս դիմաւորեց 17–18 տարեկան թարմ, սիրուն եւ լեցուն մարմնով աղջիկ մը, որ գրեթէ բացագանչելով հարցուց․

– Օ, դուն մեր նոր վարձակա՞լն ես...

– Այո․ իսկ դո՞ք ով էք...

– Ես Հէր Սաքի փոքր քոյրն եմ, Պերթա...

Հասկցուեցաւ: Հայրերնին կառավարական բարձր պաշտօնեայ. տարի մը առաջ մեռած էր. մեծ քոյրը ամուսնացած էր եւ միակ աշխատող բազուկը հղբայրն էր եւ ինծի տրուած սենեակն ալ անորն էր:

Հէր Սաք ճիշտ ժամուն եկաւ, լուացուեցաւ ու միասին գացինք Ֆիւրսթընաամ, կոկիկ խանութ մը, ուր քանի մը չափիկ ապսպրեցի, հատ մըն ալ իրեն համար. մեծ դժուարութեամբ ընդունեց: Միասին մտանք նաեւ մերիններուն սրճարանը, Էնկլիշէ Քաֆէ, ուր նստած էին Շահանը եւ Արամը: Քանի մը հատ կոնծեցինք: Շահանը աչքի պոչովը կը նայէր, իսկ Արամ կ'երերցնէր գլուխը, կարծես ըսելով,– «Շուտիկ, գլուխդ փորձանքի խօթեր ես»: Քաֆէի յաճախորդները կը ճանչնային տանտէրս եւ պատիւներ կ'ընէին: Վճարումի պահուն փութկոտութեամբ ձեռքս դրպանս տարի, տրցակ մը մառք հանեցի տուի սպասեակին եւ դուրս ելանք: Ան պարտականութեան գլուխը գնաց, ես ալ երկու սրուակ գոնեաք, տուփ մը նշաշաքար առնելով, չիտակ տանս ճամբան բռնեցի: Այս անգամ ծանօթացայ տանս «կարեւոր» մէկ անդամին, որուն խօսքը չէին ըրած տնեցիք:

Սպասման սրահին մէջտեղ պառկած էր հսկայ շուն մը, դունչը թաթերովը ծածկած եւ աչքին պոչովը կը նայէր:

– Ա՛ս ինչ է... աս ուրտեղէ՞ն ելաւ, հարցուցի սպասուհիին:

– Օ, մեր Ֆրիցն է:

– Կը խածնէ՞, հարցուցի, բաւական դժուարութեամբ «խածնել» բառը գտնելէս վերջ:

– Օ, ոչ, գոչեց խնդալով, մեր Ֆրիցը բարի է...

Մօտեցայ չան եւ ստեւները փայփայեցի: Անհրաժեշտ էր մտերմանալ նաեւ Ֆրիցին հետ. ոստիկան շուն էր եւ լաւ մարզուած:

Իրիրկուն մը կայարանի մօտակայ Համպուրկ անուն ճաշարանի մը մէջ իրար գտանք: Շահանը, Հրաչը, Արամը, Արշակն ու ես: Նախկին ոստիկապետ Ս. դեռ չկար: Հրաչը երկար զեկուցում մը տուաւ: Տակաւին չէր կրցած թափանցել բարձրաստիճան Թուրքերու չրջանակէն ներս: Բայց մտերմութիւն հաստատած էր ձեմալ Ազմիի տղուն էքմելին հետ. միասին պտոյտներ ըրած էին եւ յաճախ իրար կը գտնէին: Ցոյս ունէր քանի մը օրէն արժէքաւոր տեղեկութիւններ բերել մեզի: Իր քաղաք հատուկտոր տեղեկութեանց համաձայն, հաւանական էր որ ձեմալ եւ էնվեր փաշաներն ալ քանի մը օրէն այլ կողմերէն անցնէին:

1922 ՄԱՐՏ 14.– Այս գիշեր խորհրդակցութիւն մը ունեցանք, Ս.ին հեռատպնդման արդիւնքը լմանալու համար: Տուինք նաեւ կարեւորագոյն որոշումը: Թուրք չարդարարներու խումբը մէկ հարուածով մաքրագործել: Համախումբ գտնել, ձեմալ եւ էնվեր փաշաները, եթէ Պերլին ըլլային եւ պէհաէտտին Շաքիրը, ձեմալ Ազմին, ոստիկանապետ Պետրին, ճեւտեթը ու ուրիշներ՝ ներս խուժել անոնց հաւաքատեղին եւ տեղւոյն վրայ բոլորն ալ դնդակահարել: Բայց ո՞ւր եւ ե՞րբ հրէշները համախումբ կրնայինք գտնել. սա էր

կարեւորը: Այս դործը վստահուած էր Հրաչէին կամ Մեհմէտ Ալիի եւ Ս.ի հետապնդումներուն եւ անոնց բելերիք տեղեկութիւններու հիման վրայ հարստահարելու ժամը պիտի ճշդէինք:

Պէտք է ըսել որ հետապնդումները հոս Պերլինի մէջ խիստ դժուարացած էին: Թալէաթի սպանութեան առեն, թուրքերը հաւանաբար խորհած էին որ եղածը Հայ ուսանողի մը կամ տաքարիւն վրէժխնդիր երիտասարդի մը դործը էր: Հայերը եպարքոսին սպանութեամբ գոհացած պիտի ըլլային: Բայց ... երբ Հռոմի մէջ Սայիտ Հալիմ փաշան ալ սպաննուեցաւ, համոզուեցան որ յատուկ կազմակերպութիւն մը նպատակ ըրած է մաքրագործել Իթթիհատական ղոջերը եւ դանոնք հարուածել: Հետեւաբար այդ ղոջերը ասդին անդին փախստական տուած էին հետքերնին կորնցնելու համար: Անանկ որ իւրաքանչիւրը վնտռել եւ գտնել պէտք էր եւ ասիկա օրերու եւ շաբաթներու կը կարօտէր:

Բարձրաստիճան թուրքերը կամ Իթթիհատական արիւնարբու պարագլուխները, Հռոմի մէջ համարձակօրէն կը շրջէին, սրճարան, գարեջրատուն կամ չքեղ պանդոկներու հիւրանոցները: Մինչդեռ հոս, բացարձակապէս դուրսը չէին երեւար: Մենք ոտքի տակ առած էինք գերման մայրաքաղաքին ծանօթ ու լաւագոյն սրճարաններն ու ճաշարանները, մտած ելած էինք եւ ոչ մէկը գտած էինք:

Ժողովը հապիւ աւարտած տան ճամբան բռնեցի, անցնելով Ազմիի խանութին առջեւէն: Շղեք ու ընդարձակ խանութ մըն էր, որ կը նայէր Քիւրֆիւրսթընտամի վրայ: Լաւագոյն եւ առաջնակարգ այլազան սիկարէթներ, սիկառներ կը ծախէր Ազմիին տղան էքմելը: Այս խանութը՝ հոն հաստատուած. կամ նորեկ Իթթիհատականներու հանդիպման վայրն էր. եւ էքմելը նորեկները կ'առնէր իրենց տունը կը տանէր. բաւական յաճախորդներ դնումներ կ'ընէին:

Հրաչը կամ Մեհմէտ Ալին ալ տխուր էր. ծանր ու ճնշող պարտականութիւն մը ստանձնած էր, ու տակաւին քանի մը փոքր ջարդարարներ միայն յաջողած էր ճանչնալ, որոնք երբեմն կը խօսէին իրենց չահատակութիւններէն եւ իրենց մեծերուն գազանութիւններէն, թրքավայել պարծանքով:

ՀՐԱՉԸ ԿԸ ԳՏՆԷ ԵՒ ԵՍ ԿԸ ՍՏՈՒԳԵՄ

Յաջորդ օրը Քիւրֆիւրսթենտամի վրայ գտայ Հրաչը, դէմքը կը ճառագայթէր: Նչան ըրաւ որ հետեւիմ իրեն քովընտի փողոց մը մտանք:

— Թորդոմ ըսաւ ժպտելով, քեղի հրաշալի լուր մը տամ. Պէհաէտտին Շաքիրին բնակարանը գտայ...

Ուրախութենէս ուժով մը սեղմեցի ձեռքը:

— Շահանը դիտէ, աւելցուց. այսօր միեւնոյն սրճարանը պիտի հաւաքուինք եւ մեր որոշումին համաձայն ուղիղ հասցէն պիտի չտանք Ս.ին, նայինք ինչ պիտի ընէ...

Անհամբերութեամբ Հրաչէն առի հասցէն եւ մեկնեցայ անձամբ ալ ըստուգելու համար։ Սավինեի Փլաց թիւ քսանըերկու։ Գացի հրապարակը, որուն վրայ աստղաձեւ շարք մը փողոցներ կը բացուէին։ Փլացին վրայ քսանըերկու թիւը չկար։ Խորհեցայ որ շփոթութիւն մը ըլլալու էր. մտայ ամենամօտիկ Կրօյմանշթրասէ փողոցը, ուր գտայ քսանըերկու թիւ Աբարթըմանը, դրան վրայ շարք մը կոճակներով։ Վարի կոճակը կոխեցի, կին մը, հաւանաբար տանտիրուհին եկաւ բացաւ։ Սանկ անուն մը նետեցի, հարցնելով Տոքթ. Շախթը հո՞ն կը բնակի։ Միաժամանակ կանխաւ բերնիս մէջ ծամըրմած կտոր մը թուղթը խրեցի փաղանքին ճեղքին մէջ։

– Հոս ատանկ մէկը չկայ, պատասխանեց կինը ու քաշուեցաւ գնաց։

Քանի մը քայլ հեռացայ ու վերադարձայ. կամացուկ մը հրեցի դուռը, որ դիւրաւ բացուեցաւ թուղթին շնորհիւ։ Սպրդեցայ ներս ու վարէն սկսեալ յարկաբաժիններուն դուռները աչքէ անցուցի։ Երկրորդ յարկի վրան էր որ գտայ ԱԼՓ բառը գրուած էր։ Անշշուկ իջայ, չմոռցայ թուղթը փականքէն հանել, եւ վազեցի ընկերներուս հաղորդելու տեսածս։ Անմիջապէս այդ տունը հսկողութեան տակ առինք։ Փոխն ի փոխ հսկողութիւնը կը կատարէինք։ ԱԼՓ անունը յատկանշական էր. ամէն պարզագոյն Թուրքի մը անունն էր եւ եթէ նոյնիսկ Հէհաէտտին Շաքիրն ալ չըլլար այդ ծածկանունին տէրը, մենք պարտաւոր էինք հետապնդել։ Ընկերներուս խանդավառութիւնը սահման չունէր։ Գիտէինք որ Թուրք ջոջերը կեղծ անուններով կը շրջին ու կը տեղափոխուէին։

Թալէաթ եւ Սայիտ Հալիմ փաշաներուն ահաբեկումները անտարակոյս մեծ ոճրագործները պիտի մղէին ծայրայեղ զգուշաւորութեան եւ խոհեմութեան։ Կեղծ անուններու տակ ապաստանած էին Գերմանիոյ մայրաքաղաքը, ուր ոստիկանութիւնն ալ աչալուրջ պիտի ըլլար նախկին պետականներուն կեանքին ապահովութեան համար։ Կեղծ անունը անբաւական էր սակայն. պէտք է ծպտուէին. այս մասին չէին խորհած եւ կամ եթէ խորհած իսկ ըլլային, պիտի կրնայի՞ն ազատիլ Արդարութեան Հարուածէն։

Մենք ծպտուելու վրայ չխորհեցանք բնաւ, հակառակ մեր անցեալին։ Բազմամիլիոն այդ քաղաքին մէջ կորսուած անծանօթներ էինք եւ կասկածներ չհրաւիրելու չափ զգուշաւոր։ Իսկ կեղծ անուններով, ամենահարուստը։ Թէեւ պէտք է մէկը ըլլար, որ իբրեւ Թուրք մտնէր հրէշներուն որջերն ու շրջանակը, առանց դոյզն կասկածի, մտերմութեան պահերուն գաղտնիքներ կորզելու համար։

Այդ մէկը, այդ «կամաւոր»ը ներկայացած էր։ Վայելչակազմ ու կենցաղագէտ. սալոնի տղայ, որուն հոգիին խորը սակայն ցեղին վրէժխնդրութեան կրակը կը վառէր։ Իրաւաբանական ուսանող Կարպիս Փափազեան կամ մեր ընկերական շրջանակներուն մէջ ծանօթ Հրաչ ծածկանունով, որ բուն անունն էր մեր Մեծ Նահատակներէն մէկուն, ընդունած էր Մեհմէտ Ալի Թրքական անունը եւ ան ալ անբաւական նկատելով, թլփատուած էր, որպէսզի մեր ճամբան ապահով կերպով յարդարէ։

(Շարունակելի)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՋՈՀԵՐՈՒՆ ՍՐԲԱԴԱՍՄԱՆ ԴԱՏԸ

Պէյրութի Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանէն ստացանք հետեւեալ կոչը, զոր հայ մամուլի չատ մը օրկաններ չի բարեհաճեցան իսկ հրատարակել...

Ուրեմն սկսած են գործնական քայլեր առնուիլ յանուն քրիստոնէութեան եւ մարդկային արժանապատուութեան նահատակուածները սրբացնելու համար: Տարակոյս չունինք, որ սկսուած գնահատելի ձեռնարկը պիտի պսակուի յաջողութեամբ եւ հայութեան նահատակութիւնը պիտի ստանայ համամարդկային վաւերացում, հաստատում: Շուրջ կէս միլիառ քրիստոնեաները իրենց աղօթատեղիներուն մէջ տարին դէթ մէկ օր պիտի յիշեն համամարդկային նուիրական գաղափարներու՝ ճշմարտութեան, մարդկային արժանապատուութեան եւ Քրիստոնէութեան համար նահատակուածները:

Անշուշտ ոչ ոքի ուշադրութենէն կը վրիպի նման փաստի մը նշանակութիւնը ազգային եւ թէ միջազգային տեսակէտէ: Սակայն կը թուի թէ պաշտօնական գլխագիր ազգը իր մեծ ու փոքր առաջնորդներով, գործիչներով, լրագրողներով անտարբեր,– չտալու համար բուն որակականը,– վերաբերում ունի խնդրի մը հանդէպ, որ բացառիկ խմաստ եւ նշանակութիւն պիտի տար եղեռնին: Օր մը դուցէ անդրադառնանք այս երեւոյթին եւ պատճառներուն: Առայժմ բաւականանանք այս թռուցիկ ակնարկով եւ տալով մեր աշխատակից Իրազէկի ընդհանուր ծանօթութիւնները ի մասին կաթողիկէ Եկեղեցիին սրբադասման կանոններուն:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՋՈՀԵՐՈՒՆ ՍՐԲԱԴԱՍՄԱՆ ԴԱՏԸ

Սիրելի հայրենակիցներ,

1966 Փետրուար 7ին, Ամենապատիւ եւ Գերերջանիկ Հոգեւոր Տէրն, Տ. Իգնատիոս–Պետրոս Ժ.Զ. Պաբ–անեան՝ կաթողիկոս–Պատրիարք կաթողիկէ Հայոց, Մեծ Եղեռնի Հայ Զոհերուն նահատակութեան եւ սրբադասման դատին համար Աղերսարկու աճուանեց Արիի. Տ. Մեսրոպ Եպիսկոպոս Թէրզեանը, որ ամիսներէ ի վեր ձեռնարկած է այս նուիրական գործին, եւ վաւերաթուղթեր կը հաւաքէ եւ գրաւոր վկայութիւններ կ'ընդունի, որոնք կրնան ծառայել փաստելու Քրիստոնէական Սուրբ հաւատքին համար նահատակութիւնը մեր Զոհերուն:

Դիւրացնելու համար այս դժուարին եւ սրբազան գործը, կը խնդրենք Ձեզմէ որ բարեհաճիք փաստաթուղթեր եւ գրաւոր վկայութիւններ հաղորդել եւ մեր զոհերուն նահատակութեան ականատես կամ ականջալուր վկաներու

հասցէները զրկել Պէյրութի Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանը, հետեւեալ հասցէով.

S. E. Mgr Mesrob Terzian
Patriarcat Armenien Catholique - Achrafieh
(Liban) Beyrouth

Պէյրութ 20 Յուլիս 1966

Ձերդ աղօթարար
ՄԵՍՐՈՊ ԵՊ. ԹԷՐԶԵԱՆ
Աղերսարկու Հայ Նահատակներու Դատին

ՍՐԲԱԴԱՍՄԱՆ ԵՂԱՆԱԿԸ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄՕՏ

Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակին առթիւ, Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանը սկսած է լրջօրէն հետաքրքրուիլ, հայ Նահատակներու սրբադասման դատով, առ այդ, սոյն դատին աղերսարկու անուանուած է Գերպ. Մեսրոպ Եպս. Թէրզեանը՝ որը ոչ միայն կը վարէ Պատրիարքական Փոխանորդի բարձր պաշտօնը, այլ եւ ծանօթ է որպէս հմուտ պատմաբան եւ աստուածաբան:

Կոչ ուղղած է բոլոր հայութեան,— մասնաւորաբար թերթերու միջոցաւ,— որպէսզի որեւէ վկայութիւն հաղորդուի վերոյիշեալ Եպիսկոպոսին՝ որը արդէն բաւական ամիսներէ ի վեր տենդագին գործի լծուած է, այս սրբազան պարտականութիւնը կատարելու համար:

Լրջութեամբ եւ խանդավառութեամբ սկսուած այս սրբազան գործը, անպատում հրճուանքով կը լեցնէ ոչ միայն Հայոց սրտերը, այլ նաեւ բոլոր ճշմարտասէր մարդոց սրտերը, ան՝ կ'անցնի հայութեան սահմանները եւ կը տարածուի բոլոր քաղաքակիրթ աշխարհին, առիթ տալով նոր արժէքաւորումներու: Նմանապէս, սահմանուած է իր կշիռը բերելու հայկական դատին արդար լուծման, եթէ մանաւանդ հայութիւնը միասնաբար իր կարելին ընէ զայն արժէքաւորելու:

Այս առթիւ կը փափաքէինք հակիրճ պատմութիւնը ընել սրբադասման դասերուն, որոնք որոշ փոփոխութիւններու ենթարկուած են դարերու ընթացքին: Քրիստոնէութեան սկզբնական շրջանին, ժողովուրդը ինքն էր, որ «սուրբ» կը նկատէր(*), մարտիրոսներ եւ սրբակեաց կրօնապետներ, որոնց

(*) Լուսաւորչական եկեղեցիին մօտ այս նախնական ձեւը պահպանուած է. կանոնագրական օրէնսդրութիւն, դատ, քննութիւն գոյութիւն չունի հաւատ-քի, հայրենիքի համար նահատակուածները սուրբերու դասը դնելու համար:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. 1964ին, Եղեռնին Յիսնամեակին առթիւ, տուաւ կոնդակ մը, որուն մէջ կը հրահանգէր. ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, Ս. ՍԵՂԱՆԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ, ՁԵՏԵՂԵԼ ՄՇՏԱՎԱՌ ԿԱՆԹԵՂՆԵՐ, ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ: Վեհափառ Հայրապետին այս պարզ, յստակ եւ ոչ մէկ առարկութիւն չվերցնող հրահանգը, որ անխտիր բոլոր հայերուն, անվերապահ համամտութիւնը եւ վաւերացումը կը վայելէ, ի՞նչ չափով իրականացաւ գոյութիւն ունեցող եւ օր բստ

օրինակելի կեանքը որեւէ կասկած չէր վերցներ։ Ապադայէն, Եպիսկոպոսները կը դասէին զանոնք «սուրբ»երու կարգին։ Այսպէս եղան սուրբերը մինչեւ 1170 թուականը, երբ Աղեքսանդր Գ. Պապը, սրբացնելու իրաւունքը վերապահեց միայն Հռոմի Ս. Աթոռին։ Ուրպանոս Ը. Պապէն սկսեալ, սրբացման գործողութիւնները, աւելի խիստ օրէնքներու սկսան ենթարկուիլ։

Սրբացումը այլեւս անմիջապէս չէր հռչակուեր, այլ նախապէս եւ երկար քննութիւններէ վերջ, կը հռչակուէր Աստուծոյ ծառային՝ քրիստոնէական առաքինութիւնները հերոսական աստիճանի տարած ըլլալը։ Երկրորդ շրջանը կը յանգէր Երանացման, որմէ վերջ կու գար,— բայց ոչ անպայման,— մի քանի հրաշքներու հաստատումէն վերջ, սրբացման հռչակումին։ Չի մոռնանք ըսելու որ սուրբերը կը բաժնուին երկու դասակարգի, ա) անոնք, որոնք իրենց ամբողջ կեանքը կ'անցընեն օրինակելի քրիստոնէական վարքով եւ բարքով եւ բ) անոնք, որոնք վճռական մէկ վայրկեանին չեն վարանիր իրենց կեանքը զոհելու Քրիստոսի սիրոյն. ասոնք են վկաները, մարտիրոսները։ Մեր նահատակները կը պատկանին այս երկրորդ դասին, ինչպէս Քրիստոնէական առաջին դարերուն վկաները։ Հետեւաբար յոյս ունինք որ, իրենց սրբացման դատավարութիւնը շատ աւելի կարճ տեւէ քան հասարակ ճամբով սրբացողներունը։

Անշուշտ մեծ դեր ունի կատարելիք Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանին տարած աշխատանքին վճռականութեան ձեւը եւ մասնաւորապէս Հայ ժողովուրդին բռնելիք ամուր դիրքը եւ օժանդակութեան աստիճանը։

Երանի թէ հայութեան ղեկավար դասը,— ըլլայ կղերական թէ կուսակցական,— գիտնայ արժէքաւորել այս մեծ առիթը ի շահ հայ ժողովուրդի միութեան եւ անոր քաղաքական արդար պահանջներուն իրականացման։

ԻՐԱԶԵԿ

օրէ կառուցուող եկեղեցիներուն մէջ: Մեզի կը թուի թէ, այս խիստ տրամաբանական, եւ թէ համահայկական կշիռ ունեցող հրահանգը կրնար եւ պէտք էր որ նկատի առնուէր բոլոր յարանուանական եկեղեցիներու կողմէ: Նահատակները իրենց տառապանքով եւ արիւնով դաւանական, հատուածական ամէն պատուար վերցուցին, համահայկական միասնականութեան գաղափարը նուիրագործելով: Կը մնայ վերապրողներուս իր ամբողջական արժէքով գնահատել անոնց զոհողութիւնները եւ մեր բոլոր եկեղեցիներուն մէջ,— էջմիածնական, Անթիլիասական, Կաթողիկէ թէ Աւետարանական,— հաստատել կաթողիկոսական կոնդակով առաջարկուած մշտավառ կանթեղը:

«Ն.»

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Մեր պարբերականին 59–60 թիւին մէջ, անդրադարձած էինք կարգ մը տպեղ եւ վնասակար երեւոյթներու: Այդ դրութիւնը չատ բնականօրէն իր անդրադարձը ունեցաւ համայնքիս մէջ, ուր մեր մերկացումները չհերքուեցան, սակայն, անուղղակի միջոցներով աշխատանք կը տարուի վերահաստատելու համար հմայքներ, որոնք բաւական մը ճմռթկեցան...

Սակայն դուրսէն հետեւողներ,– անշահախնդիր եւ աննախապաշար ընթերցողներ,– դէպքերը, երեւոյթներն ու մարդիկը կշռելով, համապատասխան եզրակացութիւններու յանգած են: Կու տանք քանի մը հատուածներ թեհրանէ ստացուած նամակէ մը. նամակագիրն է բարերար Արղումանեաններու որբանոցի ընկերուհիներէն մէկուն զաւակը՝ Պր. Կարօ Քալանթարեան, որ ի մէջ այլոց կը գրէ.–

Այսօր ստացանք թիւ 59–60 «Ներկա՛յ» ամսաթերթը, որի առաջին էջերի ընթերցումը չափազանց վատ ազդեց իմ վրայ, որով իմացայ թէ ինչ–ինչ նամարդներ ցանկանում են ցեխ շպրտել ձեր եւ ձեր ազնիւ ու բարի եղբօր երեսին:

Ես ունիմ այն դաղափարը թէ, ամէն մի կրօն, ամէն մի դաւանանք եւ ամէն մի կուսակցական եւ քաղաքական դաղափարաբանութիւն յարգելի է... բայց երբ գործը կը հասնի ազգային գործերին եւ մարդ կ'ուզէ ազգին ծառայած ըլլայ, պարտաւոր է մոռանալ թողնի եւ մոռանայ իւր անհատականը, «ԵՍ»ը, եսասիրութիւնը, փառասիրութիւնը ու մի միայն մի բան ի նկատի ունենայ «ԱԶԳԸ ԵՒ ԱԶԳԻՆ ՇԱՀԸ», ու երբ մէկը զուրկ է այդ կարողութիւնից եւ կամքի ուժից, պէտք է գոնէ ունենայ այն քաջութիւնը որ չխառնուի ազգի գործերին, քանզի այդ քայլով ամէնախոշոր բարիքը կատարած պիտի ըլլայ հանդէպ իւր ազգին:

Ես չեմ ուզեր յանկանէ անուանէ խօսել մէկ առ մէկ այդ անհատների հետ, քանի որ նրանք չեն սահմանափակուում ձեզ մօտ գտնուած մի քանի հոգուց, այլ շատ շատերը կան ցրուած աշխարհի ամէն ծագերում:

Ամէն բանի ունենալը հեշտ է, միայն պահել, պահպանել եւ ճիշտ կերպով գործածելն է դժուարը. Աստուած ձեզ տուել է ամէն բան, որպէսզի վայելէք ու վայելցնէք կեանքը, բայց երբ դուք զուրկ էք այդ կարողութիւններից կը նշանակէ աշխարհի ամենադժբախտ արարածներն էք. խղճալի առանց կենդանիների, շատ խղճալի էք ով դժբախտ արարածներ Մեծն Աստծոյ:

Իսկ դուք սիրելիներ,

Սիրանոյշ մօրաքոյր եւ Պօղոս մօրեղբայր, դուք եւս խղճացէք այդ դժբախտ արարածներին, եւ դիտցէք որ այդ մարդիկ չեն որ կը կազմեն ՀԱՅ ԱԶԳԸ: «Ո՛ր ծաղկանոցն է որի մէջ չի բուսնիր նաեւ անպիտան խոտեր»:

Դուք մինչ օրս ինչ որ արել էք, կատարել էք, ձեր խղճի ձայնին լսելով, ու չէք սխալուած, ուրեմն նորից չարունակեցէք նոյն սրբազան ճանապարհը,

որպէսզի ձեր խղճի ձահերով լուսաւորուած այդ ուղին, ուղեցոյց դառնայ ուրիշներուն եւս նոյն ճամբով քալելու:

Սիրելի մօրեղբայր, դուք մի տեղում արտայայտուել էիք որ «ես այլեւս Հայութեան չեմ պատկանում», վստահ եմ որ այդ խօսքը ասել էք չատ ղշդրիտ մի վայրկեանում, բայց կ'ուզեմ յիշեցնել որ, արդէն չատ ուշ է ձեզ համար այդ հրաժարագիրը ներկայացնելու, քանի որ »ՀԱՅ ԱԶԳ»ը այլեւս չի կարող ձեզ մոռանայ, ու իր սրտի մատեանից ձեր անունը ջնջի:

Իսկ մի երկրորդ առիթով ասել էիք. «ես Յիսուս չեմ որ...»:

Թոյլ տուէք ձեզ ասել որ ամէն մի մարդ որ ունի խիղճ, մարդկային պարտականութեան զգացում, եւ բարեացակամութիւն, նա եւս իր չրջապատի համար մի «Յիսուսիկ» է:

Եւ եթէ մ'իսր, դուք զղուելով նամարդների արարքներից, հեռանաք ձեր դիրքերից, դիտցէք որ ԱԶԳը պատուաւոր է եւ «նրանք» յաղթական:

Սիրելիներ, չատ կը ներէք որ այս տողերով ձեզ ձանձրոյթ պատճառեցի, բայց լինչ արած, երբ այդ տողերը կարդացի, սրտիս խորքէն անհուն ցաւ մը զգացի, ու մտածեցի թերեւս այս տողերը գրելով կարենամ ինքզինքս քիչ մը հանգստացնել:

6–9–1966, Թեհրան ԿԱՐՕ ՓԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆ

ՍՏԱՑՈՒԱԾ ԲԱԺՆԵԳԻՆԵՐ

Շնորհակալութեամբ հետեւեալներէ ստացուած է իրենց բաժնեգինները եւ անցուած համապատասխան տարուան հաշուոյն:

Ճոն Աթաչկարեան (Ֆրէզնօ), Վազգէն Պապիկեան, Մխսաք եւ Զապէլ Հուկոյեան, Աչխէն Յովհաննէսեան, Փիրայր Փոլանճեան, (երեք տարուան), Լոս Անճելէսէն,– Էլիզ Պարսամեան (երկու տարուան), Կ. Զիլիլեան՝ Նիւ Եորքէն, Տիրան Մոսոիչեան (Սան Փաւլօ):

ՓԱՋԱԼԵՐԱՆՔ «ՆԵՐԿԱ՛Յ»Ի

Տոքթ. Լեւոնեթ Թախթաճեան կը նուիրէ 2000 փեսօ:
Յակոբ Գասպարեան կը նուիրէ 700 փեսօ:
Նախկին Պ. Այրէսցի Սարգիս Օհանեան – Լոս Անճելոսէն 10 տոլար:

ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ, ազգային լսնարի հերոսը, որ Պոլսոյ մէջ շանթահարեց Պաբուի հայութեան դահիճ Ճիվանշիրը, հաւանաբար փետրուարին մեր մէջ ունենանք: Իր Յուշերը, Օր'երուս հետ, հատորով տպուած էր եւ որմէ մենք հատուածներ հրատարակեցինք նախորդ տարիները, նոր տպագրութեան արժանացած է եւ շուտով "Ներկայ"ի միջոցաւ ընթերցող հասարակութեան պիտի մատուցուին:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴՈՒԵԼՈՒ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արժանթինի քաղաքացի դառնալու համար անհրաժեշտ օրինական ձեւականութիւնները չատ պարզուած են եւ նուազագոյնի իջեցուած: Սպաներ էն լեզուով կը հրատարակենք պահանջուած թուղթերու ցանկը, զորս ներկայացնելէ երեք–չորս չաբաթ յետոյ, ենթական կը հրաւիրուի պաշտօնական երդումը ընելու եւ քաղաքացիութեան թուղթը առնելու. անշուշտ եթէ պատճառներ չկան մերժուելու: Բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին ձրիօրէն:

DOCUMENTACION PARA CARTA DE CIUDADANIA

1º — Cédula de identidad de la Policía Federal.

2º — Partida de nacimiento legalizada por el país de origen y visada en el Ministerio de Relaciones Exteriores o en la imposibilidad de obtenerla, acompañar testimonio de información aprobada por el Juez en lo Civil de turno, a fin de acreditar lugar y fecha de nacimiento.

3º — Certificado de inmigración; positivo o negativo. Av. Antártida Argentina y Madero. Si es negativo, acompañar fotocopia de cédula de identidad de la Capital Federal.

4º — **Certificado de trabajo si es empleado u obrero:** Un certificado del empleador cuya firma debe ser autentificada por el Banco en que tenga cuenta corriente el mismo, o escribano público o autoridad policial; si es **comerciante,** certificado de inscripción en el Registro Público de Comercio, o no estando inscripto, una constancia de alguna casa mayorista con la que tenga relaciones comerciales, autentificada la firma del dador por el Banco; y si tiene otros medios de vida, acreditarlos.

5º — **Certificado de domicilio,** otorgado por la Seccional Policial; válido por 48 horas.

6º — Con los documentos expresados debe presentarse al Juzgado de de turno a efectos de pedir la correspondiente solicitud de trámite y oficios, las que deberán ser llenadas a máquina.

NOTA: Toda partida en idioma extranjero debe ser traducida previamente por un traductor público nacional.

Dr. ALBERTO ANTRANIK EURNEKIAN

(NEUROCIRUJANO)

Especializado en E. Unidos, Inglaterra y Suecia

Atiende en su consultorio de 16 a 20 hs.

LUNES, MIERCOLES y VIERNES

JOSE A. PACHECO DE MELO 2483 esq. Av. Pueyrredón

TEL. 80 - 5323 PARTICULAR 72 - 0808

Eneka Argentina

Sociedad Anonima I. C. F. e I

- IMPORTACION
- EXPORTACION
- REPRESENTACIONES
- FINANCIACION
- RADIO - TELEVISION
- ACCESORIOS

TUCUMAN 299 - BUENOS AIRES Rep. Argentina

. E. 31 - 3363 – 32 - 9539 Cables "ENEKAR" Baires

La ilustración y fomento de las letras es la llave maestra que abre las puertas de la abundancia y hace felices a los pueblos.

San Martin

En prueba de gratitud y reconocimiento a la Argentina por su hospitalidad brindada dedico esta página de esta prestigiosa revista.

Un Ciudadano Armenio

Correo Argentino - C. C. B y Suc. 3 - Tarifa Reducida, oncesión No. 6670 - Franqueo Pagado - Concesión No. 1819

IMPRENTA ARAX. SARMIENTO 2615